HET LAND VAN AALST

TIJDSCHRIFT VAN DE
HEEMKUNDIGE VERENIGING
« HET LAND VAN AALST »

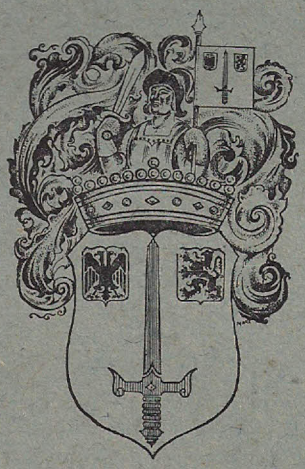

Jaargang III — 1951 Nr. 2.

Onze Beschermraad

De Weledele Heer Gouverneur en de Bestendige Deputatie van Oost-Vlaanderen;
Prof. Dr. Frans de Backer, leraar aan de universiteit te Gent, werkend lid der Kon. Vl. Academie voor Taal- en Letterkunde, Ukkel (uit Aalst);
Hoogeerwaarde Heer Kanunnik Albrecht de Beer, hoofdinspecteur van de bisschoppelijke colleges, Gent (uit Hofstade);
de heer volksvertegenwoordiger Albrecht van den Berghe, burgemeester van Nederboelare, voorzitter van het Christelijk Onderwijzersverbond (uit Smeerebbe-Vloerzegem);
de heer Michiel van den Bossche, Zottegem;
de heer Leopold Bosteels, nijveraar, Aalst;
Dr. Arthur Broekaert, geneesheer, letterkundige, Geraardsbergen;
Z.E.H. Hubert Buyle, algemeen bestuurder der Zwarte Zusters, letterkundige, Aalst;
de heer Leo van Cleemput, ere-inspecteur van het Lager Onderwijs, Aalst;
Z.E.H. Jozef Crombé, pastoor, Belsele (van Velzeke);
Hoogeerwaarde Pater Donatus, gewezen Generaal der Capucienen, Antwerpen (uit Welle);
de heer Edgard Durant, Ninove;
Hoogeerwaarde Heer Kanunnik Leonce Eeckhout, professor aan het Groot Seminarie, Gent (uit Sint-Maria-Oudenhove);
Dr. Hendrik van Gassen, atheneumleraar, Ninove;
de heer Robrecht de Graeve, inspecteur van het Lager Onderwijs, letterkundige, Gent (uit Woubrechtegem);
Dr. Frans d'Haese, ambtenaar, Geraardsbergen;
de heer Kamiel Huylebroeck, gemeentesekretaris, Gijzegem;
Dr. Siegfried de Laet, docent aan de universiteit te Gent;
de heer graaf Guy de Liedekerke, Petegem-Oudenaarde;
Dr. Jan Lindemans, werkend lid der Kon. Vl. Academie voor Taal- en Letterkunde, voorzitter van de Geschied- en Oudheidkundige Kring van Vlaams Brabant, Laken-Brussel;
Ir. Paul Lindemans, inspecteur van het Landbouwonderwijs, Opwijk;
Z.E.H. Aloïs de Maeyer, godsdienstleraar aan het atheneum, toneelkundige, Aalst;
Z.E.H. Richard de Moor, bestuurder van het Sint-Martenscollege, Aalst (uit Bavegem);
de heer Edgard van Oudenhove, notaris, senator, Denderhoutem;
Ir. Albrecht van Pottelberghe, lid der Bestendige Deputatie van Oost-Vlaanderen, aannemer, Erembodegem;
Z.E.H. Jozef de Potter, ere-legeraalmoezenier, Gent (uit Aalst);
† Z.E.H. Kanunnik Jozef Reynaert, pastoor-deken, Aalst;
Dr. Adhemar de Smet, prefekt van het atheneum, Antwerpen (uit Aalst);
Prof. Dr. Herman Uyttersprot, leraar aan de universiteit te Gent, Aalst;
† Hoogeerwaarde Heer Jozef Walters, ere-deken van Ninove, Gent.

Ontstaan en ontwikkeling van de Weefnijverheid te Mere

Honderd jaar geleden was Mere een arme landbouwgemeente; grote boeren als te Aaigem, Denderhoutem, en verder op, noch boeren welke als « rijk » mochten aangezien worden, bestonden hier niet. Lemen hutten werden in menigte aangetroffen. Thans zijn ze haast volledig verdwenen.

Wij vangen ons overzicht van de toestand aan een vijftigtal jaar geleden, toen wij naar hier verzeilden. Een menigte arbeiders togen dagelijks, van uit de stations Ede en Erpe-Mere, naar de grote werken, « de travaux », te Brussel, hoofdzakelijk grondarbeiders, « terrassiers », doch ook stielmannen. Drie- tot vierhonderd werklieden, Fransmans genaamd, trokken jaarlijks naar Frankrijk voor de seizoenarbeid, het braken, zetten (placeren) en rooien van suikerbieten, de graanoogst, de suikerfabrieken enz. Vrouwen en meisjes vervaardigden kantwerk, kussen- en spellewerkkant, en waren daarin zeer ervaren. Ook veel Fransmans werkten, wanneer zij 's winters terug thuis waren, op het spellewerkkussen ! Eigenaardig : de « bloemekens » dezer laatsten werden vaak enkele centen duurder betaald dan die van de vrouwen, daar ze properder waren afgewerkt; de mannen bleven immers meer standvastig aan de arbeid, terwijl de vrouwen tussenin allerlei huishoudelijk werk verrichtten. De kantnijverheid is nu schier uitgestorven.

Enkele handweefgetouwen voor lijnwaad en « mixtes » — tevoren zeer talrijk — waren hier nog aan de gang. Handspinning hebben wij hier niet gekend. Alle lonen waren gering. Tegenwoordig heerst hier welstand, armoede haast niet meer.

En nu over het ontstaan en de uitbreiding van de fabrieksnijverheid, in den beginne handweverij, om geleidelijk tot mechanische weverij over te gaan. Thans is die zeer belangrijk, de huidige krisis niet in aanmerking genomen.

Grote weverijen, met honderden arbeiders en arbeidsters, worden niet aangetroffen, 't zijn meestal kleine, o.a. familiale inrichtingen. Als de voornaamste vernoemen wij de firma C. de Sadeleer-E. van Wilder, in de Vijverstraat, waar in normale omstandigheden, met inbegrip van bedienden en firmanten, 'n vijftigtal personen werkzaam zijn.

Wijlen Angelus van Laethem mag ontegensprekelijk als de grondlegger van de fabrieksweverij te Mere worden aangezien. Liske (Luske), zoals zijn dorpsgenoten hem noemden, werd geboren te Nieuwerkerken in 1842. Daar was hij, als jonggezel, werkzaam in de passementfabriek van de h. Wielemayer. Begaafd met veel aanleg voor het vak, schrander en arbeidzaam, profiteerde hij van de omstandigheden, om zich op de hoogte te stellen van de mechanisatie van het bedrijf. In 1871 huwde hij Rosalie Lievens van Mere, vestigde zich alhier en richtte de eerste passementfabriek op. Liske betrok de grond-

stof voor zijn weverij van Arthur Coeckelberg te Brussel, eigenaar van fabrieken te Genappe en te Loupoigne. Eens die grondstof verweven, bedong Liske de prijs der afgewerkte produkten met Coeckelberg, verkocht ze hem, alsmede aan andere groothandelaars en aan grootwarenhuizen. Wekelijks trok hij, zijn weefsels verpakt op de rug, te voet naar Brussel.

Langzamerhand ontstond uitbreiding; in den beginne waren het al handweefgetouwen. En nog lange jaren nadien — zelfs wanneer tot mechanisatie van de fabriek was overgegaan en ook deelgenoten in de zaak waren getreden — hielden zich veel vrouwen en meisjes thuis bezig met het vervaardigen van kwastjes en franjes, voor afboorsel van gordijnen en rolgordijnen, dit alles voor de fabriek.

In 1886 sloot Liske een overeenkomst af met Coeckelberg voornoemd en met Adolphe Priér de Saône, een Franse edelman. Een huis, toebehorend aan zekere Neerinckx, werd dat jaar aangekocht en verbouwd tot fabriek. Liske werd aangesteld tot technisch leider; hij bleef het tot aan zijn dood, in 1907. De weduwe en de kinderen bleven, samen met de andere firmanten, de zaak voortzetten tot in 1909.

In 1904 werd de vereniging ontbonden; Coeckelberg trok zich terug; Priér de Saône bleef met de weduwe en de kinderen van Laethem over. Niettemin bleef de firma voortbestaan onder de benaming « Coeckelberg, Van Laethem en Cie ». In 1909 trok Priér zich eveneens terug en toen werd het « firma Van Laethem Remi en Cie », met als deelgenoten Remi, Oskar de Winter van Bambrugge, gehuwd met Marie van Laethem, en de weduwe van Angelus, die haar aandeel opnam ten bate van haar zoon Cyriel, student, welke echter in de jongelingsjaren stierf.

Het aantal arbeiders en arbeidsters bedroeg van 1886 tot 1914 gemiddeld 60 tot 70. Vijftig jaar geleden, toen 't nog al handweverij was, arbeidden voor de fabriek, met inbegrip van wevers, spinners, spoelers enz. en de vele vrouwen en meisjes welke aan huis werkten, soms tot 500 personen. Toen waren 36 weefgetouwen dagelijks aan de gang en een stuk weefsel vergde 2-3 dagen arbeid vanwege een vrouw, vooraleer volledig afgewerkt te zijn. Gedurende de beste tijd, nadat de fabriek volledig gemechaniseerd was geworden, waren daarin 250-300 arbeiders en arbeidsters werkzaam. Vaak zelfs werd er gewerkt — ook in andere fabrieken en vooral in de beste jaren na de oorlog 1914-18 — met twee en drie ploegen. Het valt gemakkelijk te begrijpen dat het aantal personen per fabriek sterk is gedaald, tengevolge van de huidige versnippering der bedrijven.

In 1929 liet Remi van Laethem zijn aandeel over aan zijn zuster Emilie, gehuwd met Gustaaf Neckebroeck van Aaigem, om een naamloze vennootschap te stichten, met een kapitaal van 4 millioen frank, samen met Berthold Linz en zich uitsluitend bezig te houden met etamineweverij, door beiden voor het eerst in België ingevoerd in 1924.

Onrechtstreeks gaf wijlen pastoor Hemelsoet een stoot aan de uitbreiding der weefnijverheid alhier en in het bijzonder aan het ontstaan van de etaminefabrikatie. Remi van Laethem, van kindsbeen af begaafd met veel aanleg voor de weverij, was op school te St-Niklaas. Pastoor Hemelsoet overreedde de vader, zijn zoon naar het col-

lege te Ronse te sturen, waar vaklessen in weven werden gegeven. Linz, een Oostenrijker uit Linz, die een eigen zaakje bezat, was kliënt van en tevens handelsreiziger voor een zekere heer Cauche, een Fransman. Linz stelde aan Remi voor samen de etamineweverij aan te vangen. Samen reisden zij naar Kamerijk, Dowaai en omgeving, waar etaminenijverheid gevestigd was, vaak als familiaal bedrijf, met 1, 2, 3 getouwen. Ze keken alles af als gewone toeristen, leken, deden kleine bestellingen, praatten met de mensen, kaapten modellen weg — een stiel moet gestolen worden —, deden 't zelfde in Duitsland, bestelden machines bij Volmach te Plauen ... en staken van wal onder de benaming « Tissage de Meire ». De eerste poging mislukte, 't eerste werk was broddelwerk. Maar spoedig liep alles als gesmeerd en nam de zaak uitbreiding, zodat zij rond de jaren 1930 meer dan 200 arbeiders en arbeidsters telde, thuiswerkers inbegrepen.

In 1934 stierf de Winter kinderloos en na het overlijden van weduwe de Winter in 1934 werd de firma « Etablissements Neckebroeck ».

Vader Neckebroeck, samen met zijn drie kinderen, gehuwd, baten nog immer de zaak uit, steeds onder het oude handelsmerk « Aux Glands d'Or » (gland = kwast, dus « In de Gouden Kwasten »).

Veel arbeiders en bedienden leerden bij de van Laethem's de stiel aan. Ze stichtten een eigen zaak, zodat Mere ten huidigen dage een vijfendertigtal fabrieken en fabriekjes — meest etamine- en passementfabrieken (een twintigtal) — telt.

In latere jaren ontstonden nog andere weefnijverheden, o.a. een fabriek van kantwerk, de « Dentelle Mécanique des Flandres » en andere, waar vlecht- en haakwerk, sjaals, kleergoedweefsels enz. worden vervaardigd, zodat hier van alles wordt voortgebracht. Passementfabrikatie is eigenlijk mechanisch haakwerk. De nijverheid plantte zich, onder de impuls van een Zwitserse werktuigkundige, uit Liske's fabriek, naar Erpe voort.

De eersten welke de stamfabriek uitzwermden en wier uitbatingen door nabestaanden en vertakkingen tot op heden zijn blijven voortbestaan, zijn :

1. Benoit de Graeve, vermoedelijk vóór het jaar 1900, aangezien deze de allereerste was. In elk geval was Benoit in 1906 zelfstandig en werkte aanvankelijk voor de heer Verhaegen-Verkoren, te Brussel.

2. Emiel de Schutter, die vanaf den beginne voor eigen rekening aanving.

3. Wijlen Adolf van den Brulle, in 1907, in samenwerking met Frans Schelfhout als technisch leider. Die Sooi van Jantje Nevens of Jantje Nevens Sooi, was misschien Liske's handigste wever en meer dan één nieuwe fabrikant hielp hij aan de gang. Vóór dat hij met van den Brulle begon was hij van wal gestoken met Albert Claus, verpakker te Liske's. Vóór de oorlog 1914-18 werd door een der zonen van de « Rijke Thomas », uit Breda, in de Kauwenbergstraat een fabriek gebouwd, waar Sooi de technische leiding zou waarnemen. De fabriek bleef onvoltooid tot na de oorlog, waarna zij door een konsortium van verschillende personen gedurende korte jaren werd uitgebaat, om nadien de « Dentelle Mécanique des Flandres » te worden.

In 1901 stichtte François van Laethem, een oudere broer van Remi,

samen met Priér de Saône een passementfabriek te Templeuve, in Noord-Frankrijk. Eerstgenoemde werd tot bestuurder aangesteld. In 1902 huwde François alhier Florence Braeckman. Priér de Saône trok zich in 1905 uit de zaak terug. Samen met François waren Evarist Trif en Emilie de Rijck, die ginder tot op heden zijn gebleven, Justine en Jean Lauwereys (Justine en Jean van Troebelasjhens) en Gustaaf Matthijs (Sjhasjhollekens Staaf), ervaren werklieden, mede naar Frankrijk getrokken en leerden ginder de stiel aan de Fransen. De zaken namen aldaar vlug uitbreiding. Een passementfabriek te Templeuve wordt uitgebaat door Paul, een etaminefabriek door Lucien en Urbain van Laethem, de drie zonen van François. Ongeveer 120 arbeiders en arbeidsters zijn er werkzaam.

De naam van de straat waar de eerste passementfabriek, « Coeckelberg, van Laethem en Cie », werd opgericht was Kauwenberg. In 1948 werd de naam veranderd in Nijverheidsstraat, omdat er niet minder dan tien fabrieken gevestigd zijn, terwijl de oorspronkelijke naam behouden bleef voor het deel dat de Bovenste Kauwenberg wordt genoemd.

De h. Coeckelberg kwam vaak naar Mere, ten minste eens per week, en geraakte spoedig zeer populair, zodat de naam Koekelberg ontstond, gegeven aan het deel van de Nijverheidsstraat waar de fabriek gevestigd was. Nooit is die naam evenwel officieel geweest. Op het kadaster staat de plaats aangeduid als Groot Kapelleveld, naar de Grote Kapel in de buurt, die dagtekent van 1647.

Opmerkenswaardig is dat ten huidigen dage nog altijd de aldus genaamde Koekelberg loopt van af de woning van Cyriel Flobert tot aan deze van de weduwe Kamiel van den Steen (de Witte van den Steen). De « Etablissements Neckebroeck » liggen bijgevolg niet aan dat wegvak, wel aan het vak vanaf de volgende woning.

Volgens anderen zou de naam Koekelberg ouder zijn.

De huizing palend aan de oorspronkelijke fabriek was, voordat zij bewoond was door wijlen Mientje (Domien) Vereecken, betrokken door Judocus (Do) Lievens, bijgenaamd « den Groenen Hond ». Op hem werd een volksliedje gedicht, dat nog immer voortleeft.

MERE. *Aloïs Suys.*

« Benedictie extraordinaris in vlasch »

« In 1646 zijn tot Alsenberge twee pachters komen bedevaerden van ontrent Aelst ende hebben aldair in de tegenwoordichijt van verschijde persoonen verclaert, dat sijlieden ende andere boven natuerlijcke benedictie hebben ghevonden in hun vlasch, door de belofte die sijl. aen onse Lieve vrouwe van Alsenberghe hadden ghedaen, te weten van haer alle jaeren een deel van hun beste vlasch op te offeren ghelijck nu teghenwoordelijck veel persoonen doen van diversghe plaetsen tot memorie van dat het vlasch eertijts aldaer soe miraculeuselijck rijp gheworden is, als men uyt de historie bevint.»

Volgens de legende was het vlas dat nog groen stond op een stuk land, dat een engel vroeg om er de kerk van Alsenberg op te bouwen, 's anderendaags rijp, zodat de drie vrouwen aan wie het toebehoorde, het zonder schade konden afstaan... (Pastorij-archief).

ST-GENESIUS-RODE. **Constant Theys.**

Bij de Restauratie van een Schilderij in de Kerk van Haaltert

Op Nieuwjaar 1951 werd ik in de kerk van Haaltert aangenaam verrast door de aanwezigheid van een grote mooie schilderij, voorstellend de marteling van de H. Laurentius. Biedt een neo-gotische kerk geen geschikte plaats voor zulke doeken, toch brengt die oude schilderij — want zij is oud — een werkelijke verrijking mee voor de parochiekerk, die tot nog toe slechts kon bogen op niet te versmaden snijwerk in neogotiek.

Hoe belandde deze schilderij hier? Welk was haar oorsprong? Deze vragen kwamen onmiddellijk bij mij op.

Spoedig mocht ik vernemen dat deze schilderij ter nauwernood aan de volledige vernieling ontsnapte, dank zij het lofwaardig optreden van Z. E. H. Pastoor F. Buckens. Reeds vanaf de eerste dagen van zijn pastoorschap alhier, ontdekte hij, midden de traditionele oude nagelaten rommel op de zolder van de pastorij, een verscheurde en bevuilde schilderij, welke zijn aandacht niet ontging. In 1950 liet hij het doek door de h. C. Leegenhoek van Brugge tot een waardevol stuk heropknappen. De hersteller schrijft het werk toe aan **Jan van Cleef** (1646-1716). De kerkfabriek betaalde voor deze restauratie 5.000 fr. Door de bemoeiïngen van een kunstvoelend pastoor werd een doek van een Vlaams meester van de ondergang gered en is de parochie een kunststuk rijker.

De lezer heeft zich wellicht reeds afgevraagd: Hoe geraakte dit doek op zolder, waar het voorgoed verloren bleek? Reeds meer dan 80 jaar bleef het in de vergeethoek voor de opzoekers van antikwiteiten. In 1869, op 9 Februari, werd de torenspits door de bliksem getroffen en brandde de kerk totaal uit, met al de waardevolle kunstmeubelen en schilderijen (o.a. een Van Dyck). Deze schilderij moet evenwel gered zijn — of was zij reeds vroeger naar de pastorijzolder verbannen? En hier bleef zij — en werd verminkt en bevuild — tot 1950!

Bleef nog na te gaan of voor de datering geen gronden te bespeuren waren in archiefstukken. De toeschrijving aan Jan van Cleef verwees naar het laatste kwart der 17e en het begin der 18e eeuw.

De eerste gegevens werden aangetroffen in « Diversche Memorie » (1), handschrift van pastoor Jan Jozef van Keerbergen, waarin uittreksels voorkomen uit kerkrekeningen vanaf 1607 tot 1794. Deze pastoor schreef: « Circa t'jaer 1687 is gemaect d'autaer van S. Laureys. De schilderij 60 fl. »

Bij een onderzoek van de kerkrekeningen (2) werd een bevestiging gevonden, zowel voor het feit als voor de datum: « 1688... Item

(1) Archief ter pastorij van Haaltert.
(2) Rijksarchief Gent: Haaltert, nr 29.

betaelt ande schilderije van Ste Laureyns authaer te weten de martelie 60 guld. ».

De pastoor moet de prijs nog al hoog gevonden hebben. « Ende mits den heere pastoor difficulteyt maeckte om deselve te betaelen is die gedaen prijsen bij twee van de principaelste schilders van Ghent die de selve schilderije gepresen op XII pond grooten. » Dit bracht natuurlijk kosten mee : « daar vooren ick hebbe te coste geweest van theiringhe tot 6 gulden ». Deze uitgave staat vermeld in de kerkrekening van 1677/78, die slechts in 1704 werd goedgekeurd.

Gezien geen authentieke rekening van de uitvoerder voor de hand lag, heeft deze die de kerkrekening nazag er naast geschreven « transeat ».

Dit altaar ter ere van S. Laurentius was opgericht ter vervanging van dit van S. Pieter, in 1686 (3).

Zonder in een mogelijke betwisting te willen treden, waartoe ik onbevoegd ben, zijn er ontegensprekelijk tekenen die de veronderstelling van de h. C. Leegenhoek staven. Het doek komt van Gent, waar schilder Jan van Cleef (4), beste leerling van Kasper de Crayer († 1669), zich in 1681 definitief vestigde. Kunstkenners beweren dat hij voor zijn meester moet onderdoen wat de kleurenrijkdom betreft, maar dat hij hem overtreft in de tekenkunst. In het draperen zijner personages staat hij op de voorgrond in de Vlaamse schilderschool. Hij wijdde zich volledig aan het schilderen van godsdienstige taferelen, die men aantreft in de meeste kerken van Gent. Sint Jacobs telt er niet min dan 7, waaronder « De Vrijkoping der Slaven », door velen als zijn meesterwerk aangezien. In totaal telt Gent er niet min dan dertig. Verder bezit ook Sint-Maartenskerk te Aalst twee doeken van deze meester, evenals Brugge, Venlo enz. (5).

HOFSTADE. **Jozef de Brouwer.**

---

(3) In 1682 worden voor de kerk van Haaltert drie altaren vermeld, nl. toegewijd aan S. Gorik (patroon), O. L. Vrouw en S. Pieter. — De toenemende verering van S. Laurentius doet pastoor Jacob van Turnhout besluiten tot een verandering van toewijzing van het altaar van S. Pieter. « *1686* · tot den autaer van Ste Laureys, 30 guld. 12 st. ; over coop van een linde tot het maeken van Ste Laureys autaer, 4 gulden ; betaelt an Judocus van den Brule [herbergier] over thierynghe van den schilder over het marbeleren van Ste Laur[eyn]s authaer, 12 pond ; over t maeken van den candelaer van Ste Laureys, 2 gulden ; *1688* : aen arnaut coppens beldt snijder tot Ghendt over tmaeken vande taffel ende belt ende troon van Ste Laur[eyn]s, 84 g. ; an Niclays van Sinay [koster] de somme van ses guldens over twee reden eens met waghen en twee peerden en eens met eene kerre ende een peerdt tot Ghendt om te haelen het beeldt van Ste Laur[eyn]s metten throon (ende den biechtstoel) ten jaere 1688 ; van witten van de cappelle van Ste Laureys, 8 guld. 8 st. ; aen tschulderen vande Ste Lauerijs gestoelte, 3 guld. 3 1/2 st. ; Kerkrek. *1696* : aende stoffeerders van Ste Laurys autaer thien pont gr. met noch drij pathecons voor het gaut comt tsamen 67 guld. 4 stuivers (Ra. Gent : Haaltert, nrs 29, 30).

(4) Geboren te Venlo in 1646 en overleden te Gent 18 December 1716.

(5) *Descamps*, in *Nouvelle Biographie générale*, T. X., kol. 735. Paris, 1856. — *J.J. Thonissen*, in *Biographie Nationale*, T IV, kol. 141/142. Bruxelles, 1873. — *De Katholieke Encyclopedie*, D. VII, kol. 495. Amsterdam-Antwerpen, 1950.

Een demografische studie.

De Bevolking van Erembodegem

Demografie is, volgens het woordenboek « statistische volksbeschrijving », m.a.w. de beschrijving van de toestand van een bepaalde bevolking, of van hare evolutie, aan de hand van cijfers. Demografie is uiteraard een zeer jonge wetenschap, omdat men zich pas sinds enkele decenniën is gaan interesseren voor dit, nochtans zeer boeiend en leerrijk, aspect van de bevolking.

Een geschiedkundig overzicht van de evolutie der bevolking delen we best in twee perioden, nl. die vóór en die ná de invoering van de burgerlijke stand, circa 1800.

I. Vóór 1800.

a) Aantal inwoners — Geboorten.

Op Sint-Jansdag 1754 telde de toenmalige pastoor, Egidius Mercier, de bevolking zijner parochie en vond juist 1874 inwoners, zoals vermeld in zijn Status animarum (1).

Wanneer we nu al de dopen, opgetekend te Erembodegem van 1751 t/m 1760, samentellen en de som delen door tien, bekomen we voor die tienjarenperiode gemiddeld 74,5 dopen per jaar. Wij mogen gerust aannemen dat het aantal dopen overeenstemt met het aantal levende geboorten, zodat die 74,5 dopen zowat veertig geboorten op duizend inwoners vertegenwoordigen. De aanwending van ditzelfde coëfficient (40 per duizend) geeft, na berekening der tienjaarlijkse gemiddelden van alle in de parochieregisters vermelde dopen, volgende tabel der theoretische bevolking (afgeronde cijfers).

TABEL I.

Periode	Geboorten	Bevolking	Periode	Geboorten	Bevolking
1591-1600	24.0	600	1701-1710	45.4	1140
1601-1610	27.4	680	1711-1720	58.0	1450
1611-1620	23.3	580	1721-1730	58.0	1450
1621-1630	28.7	720	1731-1740	60.2	1500
1631-1640	38.5	960	1741-1750	64.9	1620
1641-1650	35.2	880	1751-1760	74.5	1860
1651-1660	42.9	1070	1761-1770	69.8	1750
1661-1670	50.3	1260	1771-1780	65.3	1640
1671-1680	42.5	1060	1781-1790	73.0	1830
1681-1690	49.7	1240	1791-1795	85.6	2140
1691-1700	42.5	1060	1791-1800	88.1	2200

De periode 1791-1795 wordt afzonderlijk gegeven, omdat zij de laatste is vóór de Franse overheersing in onze gewesten.

(1) Bewaard in het gemeentearchief van Erembodegem.

Volgens de verslagen der dekanale bezoeken (2) van 1634, 1637 en 1638, waren er in die jaren onderscheidenlijk 1112, 843 en 930 inwoners. Aangewend op het gemiddeld cijfer voor die drie jaren (962) geeft het geboortegemiddelde voor 1631-1640 (nl. 38,5) een coëfficient van 40 per duizend, wat de berekende cijfers van Tabel I komt bevestigen en tevens aanzienlijke schommelingen in de bevolking laat vermoeden. Bovenstaande tabel mag beschouwd worden als de werkelijkheid van dichtbij benaderend.

b) **Huwelijken — Vruchtbaarheid.**

Ziehier de tabel der huwelijken, opgemaakt volgens de hogerbeschreven wijze. Wij voegen er het gemiddeld aantal levende geboorten per huwelijk bij. Daar echter de geboorten normaal plaats vinden tijdens de 15 jaar die volgen op het huwelijk, werden, voor de berekening van dit gemiddeld aantal, de levende geboorten van elke tienjaarlijkse periode gedeeld door het aantal huwelijken van de voorgaande tienjaarlijkse periode (behoudens voor 1601-1610).

TABEL 2

Periode	Huwelijken	Geb. p. huwel.	Periode	Huwelijken	Geb. p. huwel.
1601-1610	7.0	3.9	1701-1710	11.5	5.0
.....			1711-1720	14.3	4.0
1631-1640	8.3	4.2	1721-1730	11.6	5.2
1641-1650	10.8	4.0	1731-1740	10.6	6.1
1651-1660	12.2	4.1	1741-1750	16.9	4.4
1661-1670	10.8	3.9	1751-1760	18.3	3.8
1671-1680	9.3	5.3	1761-1770	17.5	3.7
1681-1690	9.3	4.6	1771-1780	16.9	4.3
1691-1700	6.8	6.7	1781-1790	17.2	5.0

Een vergelijking van de evolutie der geboorten met die der huwelijken toont onmiddellijk aan dat beide praktisch dezelfde bewegingen volgen, waarbij de schommelingen der huwelijken ietwat duidelijker afgetekend zijn. Opvallend is echter dat het aantal geboorten per huwelijk gedurende twee volle eeuwen nogal standvastig blijft, wat schijnt te wijzen op een tamelijk vaste verhouding tussen de verschillende ouderdomslagen der bevolking (zie echter verder : Communicanten). De laagste cijfers zijn juist te vinden wanneer de algemene politieke en ekonomische toestand bevredigend mag heten : eerste helft der 17de en tweede helft der 18de eeuw. Moet men aannemen dat de vroegere Erembodegemnaren niet zo haastig waren om te trouwen wanneer er geen onweerswolken dreigden ? Het zal voorzichtig zijn ons hier niet te ver te wagen.

c) **Communicanten.**

Onderstaande tabel der communicanten, of paasplichtige parochianen, geteld naar aanleiding van de dekanale bezoeken, vertoont inderdaad een ander aspekt van die evolutie.

---

(2) Bewaard in het archief van het Bisdom, te Gent.

TABEL 3

Jaar of periode	Gemiddeld aantal communicanten	Overeenstemmende geboorteperiode	Theoret. bevolking	Commuuicanten in t.h. bevolking
1614	500	1611-1620	580	86.2
1625-1630	557.0	1621-1630	720	77.4
1631-1638	526.0	1631-1640	960	54.9
1669-1671	658.0	1661-1680	1160	56.7
1680-1683	700.0	1681-1690	1240	56.5
1715-1720	943.3	1711-1720	1450	65.0
1721-1726	977.6	1721-1730	1450	67.4

Het valt onmiddellijk op dat het percentage der paasplichtigen, dus der inwoners van circa 12 jaar en meer, in de totale bevolking snel vermindert wanneer de bevolking aanzienlijk vermeerdert (begin der 17de eeuw), en daarentegen verhoogt wanneer de bevolking weinig, of zelfs niet vermeerdert.

Een groter percentage communicanten betekent een groter aantal volwassenen in de bevolking, dus een langere, gemiddelde levenduur.

Daar echter de invloed der toenmalige geneeskunde en hygiëne op de levensduur onbeduidend was, en anderdeels van geen geboortebeperking kan spraak zijn om de « veroudering » der bevolking tussen 1631 en 1726 te verklaren, menen wij dat de oorzaak ligt in een tamelijk sterke uitwijking gedurende dit tijdperk. Uitwijking van jonggehuwden betekent inderdaad vermindering van geboortemogelijkheden, vertraging van de bevolkingsaanwas en verhoging van de gemiddelde ouderdom der bevolking.

d) **Overlijdens.**

Een duidelijker beeld van het wel en wee der gemeente geven ons de overlijdens. Doorgaans zijn ze minder talrijk dan de geboorten, behalve wanneer oorlog of ziekte de bevolking letterlijk wegmaaien. Dit was o.a. het geval in 1667, toen een pestepidemie het aantal overlijdens opvoerde tot 132 (waarvan 55 kinderen), hetzij 100 meer dan gewoonlijk (28 in 1665, 34 in 1666 en 29 in 1671). In 1668 waren er nog 73 overlijdens, waarvan eveneens het grootste gedeelte « van de haestighe sieckte », zoals pastoor Geraard Verbeke in zijn parochieregister vermeldt. In 1674 brak de ziekte opnieuw uit en waren er 74 overlijdens, tegen 41 geboorten.

Dergelijke epidemieën moesten onvermijdelijk een noodlottige weerslag hebben op het gemiddeld aantal geboorten : van 50,3 voor de periode 1661-1670 valt het op 42,5 voor de volgende tienjaarlijkse periode, en pas veertig jaar later zal het opnieuw de vijftig overschrijden, met 58,0 voor 1711-1720.

De Franse invallen op het einde der 17de eeuw hadden voor Erembodegem zeer erge demografische gevolgen : van 1691 t/m 1694 zijn er niet minder dan 250 overlijdens, tegen 159 dopen, hetzij een verlies van 91, zegge ongeveer 9 % der toen reeds gedunde bevolking. Ook het gemiddeld aantal geboorten ondergaat een nieuwe inzinking,

en voor de ganse periode 1691-1700 zijn er meer overlijdens dan geboorten.

In de 18de eeuw hebben we enkele malen meer sterften dan geboorten, nl. in 1730 (61 tegen 58), in 1745 (70 tegen 54) en in 1782-83 (145 tegen 131) ; telkens bij epidemieën, doch deze voeren nooit het tienjaarlijks sterftegemiddelde boven het overeenstemmend geboortegemiddelde, noch kunnen dit laatste beletten regelmatig te stijgen, gedurende de ganse 18de eeuw. Voor 1751-1760 is er zelfs een geboortemaximum, onmiddellijk na het sterftemaximum van 1741-1750.

e) **Gezinnen**

De reeds gemelde Status animarum geeft ook de samenstelling der getelde gezinnen. Het zou ons echter te ver voeren dit interessant stuk hier grondig te ontleden.

De bevolking bestond uit 940 mannen en 931 vrouwen, verdeeld over 384 gezinnen, hetzij gemiddeld 4,90 inwoners per gezin. Ziehier de indeling van de gezinnen.

TABEL 4

Personen :	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	meer
Gezinnen :	9	41	55	73	72	48	47	25	5	4	2	1	1	1	0

Zoals men ziet bestaan de meeste gezinnen uit 2 tot 7 leden, met een meerderheid van 4 of 5 leden. De tabel omvat echter niet alleen de inwonende kinderen, doch eveneens de andere gezinsleden : kleinkinderen, dienstboden enz., welke in de grote gezinnen vaak talrijk zijn (het gezin van 12 personen omvat 2 dienstboden, dit van 13 personen : 5, en dit van 14 personen : 4). Anderdeels maakt ze geen gewag van de uitgehuwde kinderen, zodat ze geen voldoende beeld van de toenmalige familiën kan geven.

Besluiten.

Uit de aanzienlijke schommelingen van het aantal geboorten en huwelijken en van het percentage der communicanten blijkt dat we hier met een weinig bodemvaste bevolking te doen hebben, waarvan elk jaar een groot aantal leden inwijken of uitwijken, naargelang de werkmogelijkheden, het uitbreken van ziekten of oorlogen enz. De reeds gemelde bevolkingcijfers voor 1634, 1637 en 1638 zijn dienaangaande heel kenmerkend : van 1634 t/m 1636 zijn er 114 dopen en 50 overlijdens, hetzij een vermeerdering met 64 zielen ; toch werden er in 1637 269 inwoners min bevonden dan drie jaar tevoren, wat een uitwijkingsoverschot van 333 betekent, op drie jaar. Echter weten we dat in 1636 de pest woedde in de gemeente. In 1637 waren er 41 dopen en 27 overlijdens, hetzij een vermeerdering met 14 inwoners. Toch worden er in 1638 87 meer bevonden dan het jaar tevoren. Waarschijnlijk is er hier — en in andere gelijkaardige gevallen — een tijdelijke uitwijking naar omliggende gemeenten, met terugwijking na het verdwijnen der ziekte.

Verder bieden de beschikbare gegevens ons een duidelijke illustratie aan van de geschiedenis der gemeente :

Met een geboortecoëfficient van zowat 40 per duizend verhogen de 600 inwoners van het jaar 1600 hun aantal tot rond de 1.000 tijdens de eerste, rustige helft der 17de eeuw. De invallen der legerbenden van de Zonnekoning en de daarmee gepaard gaande ellende houden de stijging een halve eeuw tegen en zijn o.m. aanleiding tot uitwijking van heel wat jonge elementen. Het begin van het Oostenrijks tijdvak is getuige van een regelmatige vermeerdering (die in 1759 de vergroting der kerk nodig maakt). De epidemieën welke omstreeks 1750 heersen, samen met een ekonomische inzinking, brengen een tijdelijke achteruitgang teweeg tussen 1760 en 1780, welke echter tegen het einde der eeuw is goedgemaakt.

Het grootste gedeelte van de inwoners van Erembodegem bestond uit kleine lieden, zonder eigen grondbezit : ambachtslieden, landbouwwerklieden enz. en woonde ten Oosten van de Dender. Dit laatste blijkt o.a. uit een brief dd. 18 September 1660, luidens welke in de parochie 750 communicanten waren, waarvan 450 ten Oosten van de rivier (3). Ook de Status animarum van 1754 vermeldt de meeste inwoners ten Oosten van de Dender, terwijl het westelijk gedeelte vooral wordt ingenomen door de eigenlijke dorpskom, met kerk en pastorij, en door grote hoeven.

II. **Na 1800.**

Het hoofdkenmerk van de evolutie sinds 1800 is de ononderbroken vermeerdering van de bevolking, ondanks een aanzienlijke daling van het geboortecoëfficient. Met een geboortecijfer van 40 per duizend konden de 600 inwoners van het jaar 1600 hun aantal op twee eeuwen niet verviervoudigen, terwijl de 2.200 inwoners van het jaar 1800 dit deden op min dan anderhalve eeuw, met een geboortecoëfficient dat zelden nog 40 per duizend bereikte en de laatste jaren beneden de helft daarvan viel. De bijzonderste oorzaken van dit verschijnsel zijn de inwijking en de verlenging van de gemiddelde levensduur door betere hygiënische voorwaarden.

a) **Het bevolkingscijfer.**

In 1800 zijn er ongeveer 2.200 inwoners, in 1829 reeds 3.023, in 1846 (volle crisis) 3.280 ; op het einde der 19de eeuw 5.107, en 9.054 op 31 December 1947.

Het geboortecoëfficient blijft tamelijk vast tijdens de 19de eeuw : van 32,4 per duizend in 1829, gaat het over 30 per duizend in 1840 en 31,6 per duizend in 1856 naar 35,1 per duizend in 1866, daalt tot 31,3 per duizend in 1880 en 28,3 per duizend in 1890 en stijgt dan plotseling tot 40,3 per duizend in 1900. Sindsdien zakt het echter met onverbiddelijke regelmatigheid : in 1910 bedraagt het 31 per duizend, in 1920

---

(3) Aangehaald door De Potter en Broeckaert, Gesch. Gem. van O.Vl.; Erembodegem, blz. 4.

nog 26,5 per duizend, valt op 21,9 per duizend in 1930 en bereikt nauwelijks 19 per duizend in 1947.

Opvallend is daarbij dat, in tegenstelling met hetgeen in de meeste snelgroeiende gemeenten gebeurt, de geslachten regelmatig ongeveer even sterk vertegenwoordigd zijn, met zelfs een zeer lichte meerderheid van mannen.

Toch overtreffen de geboorten bestendig de overlijdens, op weinig uitzonderingen na : in 1808 (90 geboorten tegen 100 overlijdens), ingevolge de Napoleontische oorlogen ; in 1817 (73 tegen 89), in 1836 (70 tegen 80) en in 1851 (71 tegen 75), wegens epidemieën. De ekonomische krisis der jaren 1840-1850 schijnt betrekkelijk weinig invloed uitgeoefend te hebben op Erembodegem, want niet alleen blijft het geboorteoverschot positief, doch in 1856 is er zelfs een gering overschot der inwijkingen op de uitwijkingen t.a.v. 1846. Tabel V geeft een tamelijk duidelijk overzicht van de evolutie der faktors van de bevolkingsaanwas : ofschoon het geboorte-overschot nog steeds de grootste is, wordt het aandeel der inwijking, vooral sinds 1900, zeer aanzienlijk.

TABEL 5

Periode	Bevolking 1ste tell.	Aantal geboort.	Aantal overlijd.	Geb-oversch.	Inwijk. (1)	Uitwijk. (1)	Verschil plus of min	Totale aanwas	Bevolk. 2e tell.
1800-1829	2.200 (2)	2.525	1.839	686			(2) + 137	(2) 823	3.023
1830-1846	3.023	1.583	1.295	288			— 31	257	3.280
1847-1856	3.280	929	745	184			+ 48	232	3.512
1857-1866	3.512	1.146	774	372	496	614	— 118	244	3.756
1867-1880	3.756	1.763	1.127	636	787	995	— 208	428	4.184
1881-1890	4.184	1.311	873	438	751	1.030	— 279	159	4.343
1891-1900	4.343	1.814	926	888	1.239	1.363	— 124	764	5.107
1901-1910	5.107	2.022	1.013	1.009	1.907	1.773	+ 134	1.141	6.248
1911-1920	6.248	1.317	985	332	1.861	2.105	— 244	88	6.336
1921-1930	6.336	1.666	804	862	3.098	2.658	+ 440	1.302	7.638
1931-1947	7.638	2.671	1.701	970	6.545	6.099	+ 446	1.416	9.054

Opvallend is het uitwijkingsoverschot 1911-1920, vooral veroorzaakt in 1915 (— 125) wegens de zeer geringe inwijking t.a.v. de uitwijking (75 tegen 200) en in 1920 (— 85) wegens verhuizing (377 tegen 292) van de tijdens de oorlog opgegroeide arbeidskrachten.

Het ware wel interessant na te gaan waar die inwijkelingen zoal vandaan komen, doch de beschikbare statistieken zijn onder dat opzicht zeer onvolledig. In 1846 waren er, op de 3.280 inwoners, 607 buiten de gemeente geboren, waarvan 445 in Oost-Vlaanderen en 162 elders in België. Bij de latere tellingen wordt geen onderscheid meer gemaakt tussen de inwoners die, buiten de gemeente geboren, uit Oost-Vlaanderen of elders herkomstig zijn. Ziehier de evolutie van 1866 tot 1947.

---

(1) Herberekend aan de hand van de resultaten der volkstellingen.
(2) Theoretisch berekende cijfers.

TABEL 6

Geboorteplaats	1866	1880	1890	1900	1910	1920	1947
Erembodegem	3.118	3.583	3.651	4.283	5.003	4.869	5.236
Elders in België	638	594	687	812	1.224	1.436	3.719
In het buitenland	—	7	5	10	21	31	99

Van de 3.719 buiten de gemeente geboren inwoners welke in 1947 geteld werden, zijn er 2.713 herkomstig uit het arrondissement Aalst. Honderd jaar tevoren, in 1846, kwam eveneens reeds de grote meerderheid der buiten de gemeente geboren inwoners uit de provincie Oost-Vlaanderen, zodat we mogen aannemen dat het arrondissement wel altijd de meeste inwijkelingen geleverd heeft.

b) **De gezinnen.**

Het aantal inwoners per gezin, dat in 1754 gemiddeld 4.90 bedroeg, beliep tijdens de ganse 19de eeuw iets meer dan vijf, namelijk 5.17 in 1846, 5.21 in 1856, 5.01 in 1866, 5.00 in 1880 en 5.03 in 1890. De 20ste eeuw zet hier eveneens een keerpunt in, en in 1900 vinden wij nog 4.78, en 4.88 in 1910. Sindsdien valt een geleidelijke vermindering waar te nemen : 4.42 in 1920, nog 3.69 in 1930 en amper 3.17 in 1947, duidelijke weerkaatsing van de beperking der geboorten.

Einde 1947 zag de samenstelling der gezinnen (dit zijn : al dan niet verwante, samenlevende personen) er uit als volgt :

TABEL 7

Personen :	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10 en meer	
Gezinnen :	259	801	831	532	251	115	46	9	8	7	= samen 2.859

De meeste gezinnen bestaan thans uit 1 tot 5 leden, met een meerderheid van 2, 3 of 4. De lezer vergelijke zelf bovenstaande Tabel met Tabel 4 (bevolking in 1754).

De beperking is eveneens merkbaar in de evolutie van het aantal geboorten per huwelijk (zie Hoofdstuk I litt. b).

TABEL 8

Periode	Geboorten	Huwel.	Geb. p. huw.	Periode	Geboorten	Huwel.	Geb. p. huw.
1801-1810	835	175		1871-1880	1276	274	4.58
1811-1820	871	198	4.98	1881-1890	1133	302	4.14
1821-1830	899	183	4.54	1891-1900	1814	426	6.01
1831-1840	930	227	5.08	1901-1910	2022	419	4.75
1841-1850	928	220	4.09	1911-1920	1317	477	3.14
1851-1860	1019	278	4.60	1921-1930	1666	833	3.49
1861-1870	1188	279	4.27	1931-1940	1675		2.01

In tegenstelling met de periode 1600-1800 is de 19de eeuw geken-

merkt door weinig veranderlijkheid. Hier, evenals bij de evolutie van het geboortecoëfficient, zien we dat de jaren om 1900 een demografisch hoogtepunt voor de gemeente betekenen, waarna een snelle inzinking begint, die zelfs sinds 1930 de instandhouding van de bevolking niet meer verzekert.

Ziehier, aansluitend hiermede, het aantal levend geboren kinderen van gehuwde personen, weduwnaars en weduwen op 31 December 1947 :

TABEL 9

Kinderen :	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10 en meer
Ouders	483	692	606	391	245	132	99	47	42	29	32
%	17,26	24,74	21,67	13,87				22,36			

Waaruit blijkt dat ongeveer tweederden der gehuwden (63,67 %) een onvoldoende aantal kinderen hebben om de instandhouding der bevolking te verzekeren, en dat min dan één vierde der gehuwden de ontoereikende voortplanting der anderen moeten aanvullen.

De indeling van de bevolking naar ouderdomsklassen vertoont nogmaals hetzelfde verschijnsel :

TABEL 10

Ouderdomsklasse	1866	t.h.	1880	t.h.	1900	t.h.	1910	t.h.	1947	t.h.
55 en meer	514	13.69	600	14.34	673	13.18	665	10.65	1494	16.50
15 t/m 54 j.	1963	52.26	2131	50.93	2508	49.13	3188	51.02	5529	61.07
bened. 15 j.	1279	34.05	1453	34.73	1924	37.69	2395	38.33	2031	22.43

Het hoogtepunt wordt bereikt in 1910 : weinig grijaards, de grootste helft der bevolking in de (demografisch) nuttige ouderdomsklasse en volle zekerheid van vervanging door de aanwezige kinderen. In 1947 is de nuttige ouderdomsklasse wel veel talrijker, doch het percentage der grijsaards is het eveneens, en de toekomst is veel minder verzekerd door de aanwezige kinderen, wier aantal nog amper één derde bedraagt van de hogere klasse, tegen tweederden voorheen.

Een verdere ontleding van de cijfers voor 1947 leert ons dat de klasse van 55 jaar en meer, voor de grootste helft bestaat uit inwoners tussen 55 en 64 jaar (nl. 798 op 1494) welke, ofschoon demografisch reeds onnuttig, ekonomisch nog renderend zijn, zodat de bevolking thans voor ongeveer drievierden productief is.

c) **Sociale toestand der huidige bevolking.**

Ziehier de sociale indeling der bevolking op 31 December 1947 :

TABEL 11

Inwoners	Zelfstandigen	Bedienden	Werklieden	Helpers	Zonder beroep
Mannen	600	365	1903	44	1639
Vrouwen	158	133	796	31	3385
Samen	758	498	2699	75	5024

Bij de zelfstandigen werden eveneens de werkgevers opgenomen.

Einde 1947 waren er 3.159 mannen van 15 t/m 64 jaar oud : daarvan gaven 2.912 een beroep aan, en 247 verklaarden niet te werken. Op denzelfden datum waren er 2.986 vrouwen van 15 t/m 59 jaar oud, waarvan 1.118 een beroep uitoefenden. Dit laatste cijfer krijgt echter pas zijn volle betekenis wanneer wij het vergelijken met het aantal gehuwde vrouwen, nl. 2.355. Wanneer we van het aantal weduwen, gescheiden en ongehuwde vrouwen (2148) dit der vrouwen beneden 15 en boven 59 jaar aftrekken (1517) blijven er 631 waarvan we mogen aannemen dat ze moeten een beroep uitoefenen. Waaruit volgt dat ongeveer vijfhonderd (1118 — 631) gehuwde vrouwen (zegge 20 %) een beroep uitoefenen. Hier leggen wij de vinger op één der oorzaken van de geboorteverminderingen.

Al wie een beroep uitoefent werkt echter te Erembodegem zelf niet, zoals blijkt uit onderstaande tabel :

TABEL 12

Arbeidsplaats	Zelfstandigen		Bedienden		Werklieden		Helpers	
	M	V	M	V	M	V	M	V
Erembodegem	580	154	76	26	524	255	43	30
Elders arr. Aalst	16	4	88	40	592	433	—	—
Arrond. Brussel	3	—	170	56	753	100	—	1
Elders	1	—	31	1	34	8	1	—
Samen	600	158	365	133	1903	796	44	31

De meeste zelfstandigen werken ter plaats zelf, terwijl bijna de helft der bedienden en der werklieden in het arrondissement Brussel tewerkgesteld zijn. In « Enkele demografische aspecten van het arrondissement Aalst » (4) toonden we reeds het verband tussen bevolkingsaangroei en spoorverbindingen, meer bepaald met Brussel, welk verschijnsel door bovenstaande cijfers geillustreerd wordt.

d) **Algemeen besluit.**

Zoverre wij de bevolking van Erembodegem in de tijd kunnen overschouwen vinden wij een meerderheid van arbeiders (werklieden en bedienden), welke tot voor kort vooral ten Oosten van de Dender gevestigd was. Sinds ongeveer een halve eeuw is echter het gehucht Terjoden, ten Westen van de Dender, gelegen aan een andere spoorverbinding met Brussel, uitgegroeid tot een aanzienlijke groep, die als het ware een tweede gemeentekern vormt.

De beschikbare cijfers geven ons een kijk, niet alleen in de sociale en ekonomische toestand der bevolking, doch ook in haar zedelijk wezen : voortdurend dalend geboortecijfer en geleidelijke vermeerdering van het aantal echtscheidingen. In 1947 waren er 25 uit den echt gescheiden personen, tegen 12 in 1920 en 3 in 1900. Toch stijgt het aantal inwoners nog voortdurend, maar de reden hiervan

(4) Het Land van Aalst, jg. 1949, nr 3, blz. 68-79.

is grotendeels van geografische aard : nl. de gunstige ligging aan talrijke verkeerswegen.

Het keerpunt van de evolutie ligt omstreeks 1900 : dan vinden we schier gelijktijdig het hoogste geboortecoëfficient, het grootste geboorteoverschot en het grootste aantal geboorten per huwelijk. Waar tevoren regelmatig een uitwijkingsoverschot bestond (op een paar uitzonderingen na) neemt sindsdien de inwijking de bovenhand (behoudens tijdens de oorlog 1914-1918). Het is dan ook waarschijnlijk dat het aandeel der geboorten in de verhoging van de bevolking hoe langer hoe geringer zal worden en het aandeel der inwijking daarentegen nog zal vermeerderen.

VORST. **Albert van Lul.**

Het gestolen paard of de man van goede raad

Daags vóór de jaarmarkt van Aalst in 1779 werd te Oudenaken, bij pachter J.B. van der Perren, 23 jaar oud, geboren te Gooik en die sedert vier maand gehuwd was met Petronilla... van « Buesinghen », gehucht van St-Kwintens-Lennik, een ruinpaard van 5 jaar uit de stal gestolen.

Opzoekingen werden gedaan, o.m. door de knecht, Niklaas van Es, 32 jaar oud en geboortig van St-Martens-Lennik. Deze begaf zich naar de markt van Aalst, waar hij het paard aantrof, maar niet wist wat doen om het vast te krijgen. Hij wendde zich dan tot iemand die daar ook stond te kijken en in wie hij vermoedelijk een man van vertrouwen herkende, misschien omdat deze een dienstkleding droeg, nl. Ferdinandus de Clippel, 40 jaar oud, geboren te Aalst « ende briefdraeger aldaer ».

In een getuigenverhoor verklaarde deze « dat hij hem op de jaermarckt van Aelst laestleden in den morgent bevindende, aldaer bij hem is gecomen eenen onbekenden persoon (van Es), die hem heeft aengewesen eenen bruynachtigen ruyn denwelcke was vastgehouden door eenen jonghen, aen hem onbekent, die conde den ouderdom hebben van in de 20 jaeren, sijnde schoon van wesen ende draegende eenen greysen casack met eene swerte vloere veste ende broeck, spreckende Vlaems op sijn brabants... dat den eersten persoon hem raedt gevraeght hebbende om te weten hoe hij dit peerdt soude wederom becomen hebben... alsoe hetselve gestolen was van sijne meestersse, heeft hij geantwoordt dat hij hetselve moeste coopen... ende naer ter requisitie van desen persoon dit peerdt self gecocht hebbende van den jonghen voor 10 pont Vlaems... het den jonghen doen brenghen in de herberghe het Keysers hof... dat hij aldaer het peerdt hebbende doen setten in den stal ende desen jonghen in eene boven caemer doen comen om sijn geldt te ontfangen... dat den onbekenden persoon alsdan voorgehouden hebbende aen desen jonghen dat hij dit peerdt binnen den nacht te voorens hadde gestolen in een dorp langs den cant van Halle (Oudenaken)... heeft den jonghen bekent, vraegende vergiffenisse op sijne knieden ende seggende dat hij was van de canten van Assche ende daer naer van Helderghem »...

Het liep voor de jonge dief nog goed af : de meeste aanwezigen vroegen dat men hem zou laten gaan en hij liet zich dat natuurlijk geen tweemaal zeggen.

Later werd hij toch gesnapt, maar dat is een andere geschiedenis. (Arch. van de Drossaard van Brabant, nr. 188).

ST-GENESIUS-RODE. **Constant Theys.**

FONS VAN DE MAELE

de werkman-dichter.

V. Ook een « Ronde van Vlaanderen »...

De h. J. Cammaert, uit Aalst, die menig vers van Fons toonzette en die optrad op verscheidene Van de Maele-avonden.

Er wordt verteld dat Hugo Verriest, Stijn Streuvels afried voordrachten te houden en dat Streuvels deze gouden raad volgde. Zó deed ook E. P. Mortier, S. J., bij Fons, die echter deze raad in de wind sloeg, hij, die nochtans zo schuchter van aard was en geen redenaar ; hij had trouwens de pretentie niet het te zijn. Hij « vermoordde » zijn eigen gedichten, zegt Jef Scheirs. « Ik zal U niet toespreken vóór de vuist, aldus Fons zelf, maar met mijn papierke in de hand, net gelijk een kleine bengel, die aan peter en meter een zalig nieuwjaar gaat wensen ». Zijn eenvoudig optreden, echter, maakte hem overal simpatiek en « zijn spreken was heilzamer voor 't volk dan 't beste sermoen ! » getuigt Remi Ghesquiere.

Hoe is Fons dan ertoe gekomen, overal lezingen te houden ?

In het najaar van 1924 vroeg hem de leidster van Volksontwikkeling Herentals, Juffrouw Henriette Moorkens (1887-1934), om aldaar op te treden. Onmiddellijk volgde 't antwoord van Fons, dat hij geen voordrachtgever was, er geen aanleg voor had en dus ook niet aannam. Maar, de juffrouw liet zich niet van haar stuk brengen en een tweede verzoek ging naar Erembodegem. Elk jaar, immers, werd getracht, om onder de sprekers een paar nieuwe te plaatsen en Fons wou zij absoluut hebben ! Weer een weigering. Herentals drong echter maar aan, want zó was Juffrouw Moorkens, volgens wie haar kenden : doordrijvend, overtuigend, met een onbuigzame wil om goed te doen. Na een derde uitnodiging gaf Fons zich gewonnen.

Maar wat zou hij daar nu gaan zeggen ? Dit bleef de grote vraag. Lijk altoos wanneer hij vóór een netelig geval stond, won Fons de raad in van zijn vrouwtje. Zij begonnen samen te zoeken en te zinnen en besloten, dat vader zou vertellen, hoe hij ertoe gekomen was, verzekens te schrijven. Tussen het aanvaarden der voordracht en deze te houden lagen ruim twee maand. Fons ving aan met zijn

spreekbeurt op papier te zetten en, na enkele dagen, geraakte hij hiermee klaar.

Toen hij zijn geval aan een paar bekende sprekers voorlegde, rieden dezen hem aan, de toehoorders niet in het aangezicht te kijken, want anders zou hij gauw van zijn stuk geraken, bij de apotheker enkele zenuwstillende pilletjes te kopen en, alvorens aan te vangen, een paar druppels, enige bokskens of flesjes stout te drinken. Dan zal het wel gaan, voorspelden zij, want gij weet, als een mens zo half verwaaid is, dan kan hij praten, meer en beter dan tien advokaten !...

Al goed en wel, maar kon hij daar nu vóór zijn publiek verschijnen, met een stuk in zijn kraag ? Dan zou hij zich zeker belachelijk maken ! De eerste raad, nl. de toehoorders niet aan te kijken, heeft hij gevolgd, de andere niet.

Gans de familie bad, opdat vader zich kranig zou gedragen. En zie, er kwam vertrouwen in hem, en zo trok hij op 18 Januari 1925 naar Herentals, overtuigd dat de brave Kempische mensen van hem, simpele werkman, zoveel niet zouden vragen als van de geleerde en welsprekende redenaars, welke zij daar meer hadden gehoord.

Maar, toen onze spreker te Herentals aankwam en daar, op de muren, de aanplakbrieven zag, met zijn naam erop, dan voelde hij toch opnieuw de moed in zijn schoenen zakken. Doch, hij stond er vóór en moest er door !

Lijk de andere tientallen voordrachthouders, werd hij hartelijk ontvangen in het gastvrije huis van Mevr. Moorkens en kinderen. Nog vóór het eten, haalde Fons zijn geschreven tekst boven en — of hij eens mocht voorlezen, of alles wel paste ?... « Hij las en wij hoorden, aldus een ooggetuige, hij werd ontroerd en wij mede. 't Was alles zo echt, zo eenvoudig, zo overtuigd, dat wij nooit een schoner rede hebben gehoord dan die repetitie aan tafel. En toen wij hem herhaalden, dat alles heel goed was, toen werd hij gerust . 's Avonds in de zaal kende hij evenveel bijval. Mevr. Van Doninck-Moorkens weet mee te delen, dat Fons op allen een zeer goede indruk maakte en dat haar familie, ter herinnering aan deze ontvangst, een bundeltje « Verzekens » ontving, met de volgende opdracht :

« Ik wenste dat
Ge op ieder blad
Een dichtje vondt geschreven
Dat deze schat
In zich bevat :
U rein genot te geven ».

Ondanks de geoogste bijval en de honderd frank ereloon, maakte Fons toch het vast voornemen, niet te herbeginnen, want deze spreekbeurt had hem ten minste een week slapens gekost en hij was waarlijk ziek geweest, van de danige schrik !

Doch, het vlees is zwak en, acht maand nadien, trad hij weer op, nu te Diest. En zo heeft Van de Maele zijn « Ronde van Vlaanderen » gedaan.

Deze leesbeurten brachten samen ook een mooie stuiver op, hoewel hij nooit woekerprijzen vroeg. Zo schreef hij in 1937 naar dhr. Strobbe te Izegem : « Ik vraag gewoonlijk 100 fr. en de reiskosten. Door voorgevoel echter veronderstel ik dat Uw kas er niet goed voor zit (och, de paters Kapucijnen zijn toch ook maar arme drommels !) en als dit het geval is, dan moogt Gij de 100 fr. op 50 brengen en nog minder ». Gekende sprekers rieden hem aan, méér te vragen, maar hij kon het niet over zijn hart krijgen, een « goede zaak uit te buiten ».

Kinderen zag hij liefst niet onder zijn toehoorders. « Dan is het te lastig », meende hij. Ook kwam hij soms doodmoe thuis... Eens overnachtte hij, op rondreis, in een dekenij, op de kamer vroeger voorbehouden aan de bisschop. Maar, hij had niet durven slapen, 't was er veel te schoon !

Onder de plaatsen, waar de werkman-dichter het woord voerde, noemen wij nog : Bornem, Berchem-Antwerpen, Aarschot, Halle, Humbeek, Meise, Molenbeek, Pamel, Teralfene, Aalst, Erembodegem, Haaltert, Rupelmonde, Temse, Wetteren, Zelzate, Deerlijk, Ingelmunster, Izegem, Lauwe, Genk en Mechelen-aan-de-Maas.

Van de Maele stond op de sprekerslijsten van het Davidsfonds (van 1928 tot 1935), het Werk van de Vrije Tijd van de Arbeider in de provincie Antwerpen en het Verbond der Studiekringen in het Arrondissementswerkersverbond Antwerpen.

Waarin bestond nu zijn voordracht en wat wist hij zijn toehoorders te vertellen ? De veranderlijke inleiding en de lichte wijzigingen, naar gelang het publiek, ter zijde gelaten, bestaan er twee verschillende opvattingen.

Volgens de eerste en meest gebruikte methode verhaalde hij, hoe hij ertoe kwam verzekens te schrijven. Hij betreurde hierbij, dat vader dit niet meer heeft mogen beleven, hij die met zijn schamele lezingen in hem de vlam die men bezieling noemt, heeft ontstoken. Deze lezing bevat « een goede brok waarheid en deze ook heeft waarde ». Vele gegevens onzer studie werden hieruit geput.

Een andere toespraak bestond hoofdzakelijk in het voordragen, door hem-zelf of anderen, en het zingen zijner dichtjes, door anderen, met korte tussenteksten door de schrijver. De gedachtengang kan als volgt worden geschetst : 1. « Daar ik een werkman ben en verre van mij te schamen over mijn stand, zal ik (men) beginnen met enkele versjes voor te dragen, die betrekking hebben op het werk. » 2. Ons Huizeke. 3. Moeder. 4. Het Kind : geboorteversjes, jeugdleven. 5. De natuur. 6. De kerk. « Mijn godsdienst heb ik immer liefgehad; nooit heb ik mij geschaamd hem te belijden en te verdedigen, daar waar ik kon en moest. » 7. Een herinnering aan zijn verkeringstijd of « Te biechten gaan », beter bekend onder de titel « Van een kusken en een kwezelken. » 8. Het vrouwtje. « Maar, zult gij zeggen, Gij hebt nu nog geen enkel versje voorgedragen over uw vrouwtje, is zij U dan nog geen enkel waard ? Beste vrienden, zij is er mij wel duizend waard ! » 9. De oorlog. « De oorlog, die de handen stillegde der werklieden, ook de mijne, kon toch geen banden leggen aan mijn geest. Oorlogsdichtjes heb ik nogal gemaakt; er zijn er die zeggen dat er nogal verbittering

in zit. 't Kan zijn, want wij leefden dan toch ook in zeer bittere tijden. » 10. Drinken. « Dronkenschap aanzie ik als een der ergste kwalen van onze tijd. Daar, waar gedronken wordt, kan geen huiselijk geluk heersen. » 11. Vlaanderen, en ten slotte 12. « Mijn leven », het gedicht waarover kenners getuigen, dat het een zijner beste is.

Een van de Maeleavond betekent dus : een optreden door de dichter zelf, alleen of met anderen, maar ook een zitting gewijd aan van de Maele en verzorgd, uitsluitend door anderen. Verscheidene personen hebben voordrachten over de werkman-dichter gehouden. Noemen wij : E.H. de Deijn, destijds bestuurder der sociale werken te Aalst, Lode Bloquaux, van het Werkersverbond Antwerpen, en Dom Modest van Assche, O.S.B., dorpsgenoot van Fons

Een speciale vermelding verdienen hier de « Van de Maeleliederavonden », die in 1913 en '14 in 't Aalsterse een reuzenbijval kenden. Jef Cammaert, de volkstoondichter, voerde toen een kruistocht tegen het schunnige lied en zette allerlei verzen, vooral van Fons, op muziek. Deze vergaderingen werden op touw gezet door volgende heren van het Koninklijk Zang-, Toneel- en Letterkundig Gezelschap « Het Land van Riem » : Gustaaf van Nuffel, spreker, Paul Rumes, deklamator, Emiel van Lierde en Gustaaf van Mossevelde, zangers. Dichter en toondichter waren eveneens aanwezig en moesten overal op het podium verschijnen; het was de wil der toehoorders en een bewijs dat men hun werk genoot. De teksten werden uitgelegd, voorgedragen en nadien gezongen. Tal van liederen konden, van bij de tweede stroof reeds, door het volk worden meegezongen en dit zegt veel !

Verder dienen nog vermeld de zogenaamde « Cammaert-van de Maeleavonden », na '14-'18, waarop de toondichter zong en E.P. Mortier S.J. het woord voerde.

Wij zelf hielden spreekbeurten over van de Maele te Halle, Izegem, Leuven, Aalst en Temse.

Het heuglijkste woord, dat wij over ons optreden hoorden, luidde : « Een echt schone avond en zeker één der zeldzame voordrachten, die, én de ontwikkelde én de gewone man, kan boeien ».

MUZIEKUITGAVEN.

Hier volgt een lijst der gekomponeerde stukken van de werkmandichter :

Titel	Toondichter	Uitgever
Vlaming zijn	J. Cammaert	J. Cammaert / Aalst
Ik zinge	»	»
Wij gaan naar de zege	»	»
Lied van de christenwerkman	»	»
Verenigingslied	»	»
Lied van de fabriekwerker	»	»
Op	»	»
Het maantje	»	»
Lief Vlaanderen	»	Handschrift
Uitkomen der bewaarschool	»	»
De bozen geloven het niet	»	»
Kinderbede tot St. Marten	»	»

Ik zou wel kunnen schreien	J. Cammaert	Handschrift
Wiegeliedje	»	»
's Morgens	»	»
Op wacht	»	»
Slapen	»	»
O, Lieve Vrouwe	G. Cammaert	»
Ons lied	Loockx	P.T.T., Pletinckxstr. 19, Brussel
Wiegelied	Janszeune	Standaard
Een raadselke	»	»
Schoon is het kindje	»	Handschrift
Het maantje	»	»
Vergeet-mij-niet	H. Baeyens	« De Ring », Laurierstr. 17, Berchem-Antw.
De schone slaapster	»	»
11 Julilied	»	« Melodia », Groot-Hertogstr. 56, Etterbeek
Wij zijn de boerengasten	»	»
Maar hoort ne keer	»	»
Al bloemen	»	»
Het schoonste	»	»
Schilder Herfst	»	»
Van een kusken en een kwezelken	»	»
Drijft maar wolkjes	G. Baeyens	»
Van een kusken en een kwezelken	Marcel Luyckx	Steenweg op Ninove 39, Halle
Onze Lieve Vrouw van Termuren	V. de Hovre	Handschrift
Een... schipbreuk	Staf Nees	Standaard
Merel	»	»
De smids	»	»
Ons Tineke	Aug. Persoons	Antwerpen
Vlaanderen, geheiligde grond	Gaston Feremans	« De Ring », Laurierstr. 17, Berchem-Antw.
Van 't boerenknechtje	J. Mertens (A.J. d'Esquina)	G. Prop. Frankrijklei 24, Antwerpen
Daar kwam een engel in het land	»	Handschrift
Wiegelied	»	»
Heden ik, morgen gij	Maur. Pletsier	»
Maria	Renaat Mores	»
Kantate voor O.L. Vr. van Alsemberg	Remi Ghesquiere	»
Bij de Kerkwijding te Erembodegem-Terjoden	Ben. van Lijsebeth	»
Bij de Vlaginhuldiging H. Hartbond Erembodegem	»	»
Gelegenheidskantate voor de honderdjarige, Petrus Elisabeth	Fred van Ackere	»

Een Pelgrim naar Rome

Augustinus Dhaeyer, 24 jaar oud, geboren te Nederbrakel, slachter, was in 1773 samen met zekere Franciscus Judocus de Storckel, ook uit Nederbrakel, « met voordacht van te gaen naer Roomen... maer gecomen sijnde tot Trier », had men hem geen paspoort willen geven, « dusdaenighlijck dat hij is afgecomen ende sigh begeven tot Borgerhout bij de beenhouwers om werck te soecken ». Aldaar werd hij echter aangehouden en, na ondervraging te Brussel, losgelaten. (Drossaard van Brabant, nr. 165).

ST-GENESIUS-RODE. **Constant Theys.**

Nog kerkdiefstallen in het Land van Aalst

(1) **Denderleeuw.** — Bestolen op 11-12 Januari 1758. De dieven geraakten met een ladder tot aan een raam, waar ze zich langs een touw lieten binnenglijden. De grote deur werd met een ploegkouter opengebroken, evenals een schapraai in de sakristij, waaruit werden ontvreemd : een zilveren kelk met pateen en lepeltje, een andere kelk, de zilveren kroon van O. L. V., vier zilveren ballen, een gouden ring, een zilveren kruisje met witte stenen. Uit het tabernakel, geopend met de sleutel gevonden in de sakristij, verdween de monstrans, een ciborie, waarvan de H. Hosties op het altaar werden uitgegoten. In de kerkkomme vonden de dieven 70 gulden in goud en zilver.

Verklaringen werden opgetekend van Lambrecht de Proost, 40 j. oud, koster ; Judocus Aschrick, 45 j., schepen, pachter ; Michiel van Santen, 68 j., burgemeester en pachter ; Jan van den Broeck, 32 j., pachterszoon ; Adriaan Jozef Pots, 20 j., pachterszoon.

In de bundel komt ook een beschrijving voor van de ligging der kerk.

Impe. — In 1757, enige dagen vóór Kerstdag. Gestolen : een zilveren kelk met pateen en lepeltje ; de omloop van de troon van O. L. V., van blauw fluweel, met zilveren franjes ; twee alben, drie flessen wijn, welke de dieven ter plaatse leegdronken.

Verklaringen werden afgenomen van Joos Scheers, 40 j. oud, koster, van Hendrik van Aken, 51 j. oud, pachter, van Mathijs de Boeck, 49 j. oud, herbergier en brouwer « in de Camme », van Francis Verlinden, 31 j., handwerker.

Onkerzele. — In 1757 (de juiste datum is niet aangegeven). Gestolen voorwerpen : een kleed van O. L. V., uit de kast voor kerkornamenten in de sakristij ; het H. Kruis, uit een schuifkast in het midden der sakristij ; een kelk, uit een oud tabernakel staande in die kast.

Charles Kindekens, 30 j. oud, koster, die getuigde vóór de « leenmannen van den lande ende baronnye van Boulaer », had op het kerkhof gevonden een ladder van 9/10 sporten, een « haenscheyn voor wagen », komende van bij Fernandus Breynaert, in de 60 j. oud, smid en pachter op een boogscheut van de kerk, op de weg naar Ninove. In de sakristij lag een ijzeren band van een « steutkarre staende op de plaetse van den heere Pastoor ».

Een ploegkouter werd gevonden in een put, drie roeden ver van de kerk.

Een andere getuige was Pieter van Damme, 60 jaar oud, meier en « constunier » der parochie.

In een plaatsbeschrijving staat te lezen dat de kerk op een verhevenheid ligt en dat er een stenen trap met 30 treden is, die men moet opgaan om op het kerkhof te komen.

---

(1) Vgl. de mededelingen op blz. 109 en 200 van de vorige jaargang.

Pollare. — Op 11/12 Juli 1757. Langs een venster van de sakristij ; aan de binnenkant waren twee houten « blaffeturen ». Er werd gestolen : een kelk, « seer oudt van groote swaerte ende oudt vergult »; een gouden kruis, geofferd door Adriana Mertens ; een spiegel met rode en gele lijst. Het « comptoir » in een hoek aan de ingang der kerk werd opengebroken. De gebruikte ploegkouter werd teruggevonden in een stuk vlas « ontrent Ninove ».

Jan de Maeseneer, 73 j. oud, koster en pachter, had de feiten het eerst vastgesteld. Jacobus Lauwereys, 48 j. oud, smid te Denderwindeke, als getuige, verklaarde dat de diefstal moest gebeurd zijn Maandag of Dinsdags vóór Brussel Kermis en dat hij aan zijn vrouw nog gezegd had, dat de dieven hadden « comen stelen om de kermisse van Brussel mede te houden ». Hij miste een bijl en een « trecker dienende tot het aenleggen der banden aen de grote raeden ». Deze voorwerpen werden op het kerkhof teruggevonden.

Cornelis Lauwereys, 46 j. oud, jonkman en wever, wonende bij zijn moeder, rechtover de kerk, had gerucht gehoord, licht gezien, en had de vluchtende dieven vruchteloos achtervolgd tot aan het klooster der Penitenten te Ninove.

De ladder, die de dieven gebruikt hadden, kwam van bij Gillis Sitter, timmerman.

St-Martens-Lierde. — Op 20/21 September 1757. Gestolen : de relikwieën van St Barbara, van St Marten « in silver verseth » ; twee ampullen, een vergulde kelk met pateen en lepeltje ; drie kronen en de septer van O. L. V., de « Weireldt » van het kindje Jezus ; de « pluymę ende thoren van Ste-Barbara staende op een cleynen silveren boeck » ; twee kruisen van « brunhoudt », versierd met zilver op de hoeken ; twee christussen van zilver en enige hartjes.

Westrem. — In de nacht van 8 op 9 Juli 1757. Uit de « kerckecomme » werd, met behulp van twee ploegkouters, een bedrag van ongeveer 1800 gulden in goud en zilver gestolen, een ongewoon grote som voor die tijd.

Al deze diefstallen werden bedreven door een bende van vier man, van wie er twee te Brussel woonden.

De edele metalen werden verkocht aan een « smaus », wonende te Brussel « in Borgendael » (achter het huidig Koninklijk Paleis).

Ook twee vrouwen waren in de diefstallen betrokken. Het was na het stelen van een stuk neteldoek te Doornik, door een van haar, dat de bende geklist werd.

De vrouw werd op de pijnbank gelegd en legde algehele bekentenissen af. Op een gegeven ogenblik, door de pijn overmand, riep zij : « Laet mij los, ogh Jesus Maria, laet mij los »...

De mannen en een der vrouwen werden te Brussel op de Grote Markt terechtgesteld.

(Dross. van Brab. nr. 123).

ST-GENESIUS-RODE. **Constant Theys.**

45. **Belgrado** (l. onb.) : o. 1800, *Belgrado,* herberg langs de Brusselse steenweg, DE POTTER, blz. 36.

In deze herberg voerden de « Reëndorstige Ieveraars » van Erembodegem, begin van de 19e eeuw, hun toneelstukken op.

46. **Berg** (D 6) : 1344, l. *op den berch* vore wat-rvenne, Trés. Ch. Fl., nr 959; 1371, *op den berch,* S.J. oork. nr 45; 1432, *up den bergh,* S.J., 5 r.; 1446, *op den berch,* R.H.G.A., 91 v.; 1479, *up de[n] berch,* Gr., 1 v., 3 v.; 1565, upt velt ghen *den berch,* W.K., nr 4926; 1567, *upden berch,* Schp., 44 r.; 1571, 1572, lants *up den berch,* 9 v., 26 r., passim; 1617, *den berch,* L., 1 v., 40 r., passim; 1642, l. *opden berch,* west den crommenmeersch, D.B.; 1702, *den berghe,* Gr., 28 v., 61 r.; 1727, l. *opden berghe* stuykende tegen twildevelt, D.B.; 1844, *naer den Berg,* B.; *Bergh,* Kad. K.

47. **Berglos** (H,I 7,8) : 1844, *Berglos,* B. — Vanaf de Ressebeekstraat naar de Berg.

48. **Bergstraat** (G,H 5,6) : 1844, *Bergstraet,* B.; 1948, *Bergstraat,* Kl. — Vanaf de Kapellestraat naar de Kapellemeersen

49. **Bersel,** de (l.onb.) : 1431, dland der *boven den bersel,* Gr. O.

Te vergelijken met Beersel, door J. LINDEMANS verklaard als **baar,** « bloot, woest » ?

50. **Biest** (l.onb.) : 1446, up de helle acht[er] *de biest,* R.H.G.A., 93 r.; 1571, 1572, *up de biest,* P., 55 r.; 1610, *ter biest,* Rek., 24 r.; 1642, op tDenderlant neffens *de biest,* D.B.

Dit toponiem is algemeen verspreid over het Vlaamse land, o.m. te Aalst, Haaltert, Denderleeuw, Welle, Hofstade en heeft de betekenis van « een plaats waar biezen groeien », waar middenin veelal een biezenpoel was.

51. **Biestbos** (I 5) : 1564, *vanden biestbosch,* deen zijde thooghe Rouxvelt, dander zijde dlaserije goedt van Aelst, Schp., 91 r.; 1571, 1572, lants *inden biestbosch,* P., 51 v., 54 v.; 1571, lants *inden biesbosch,* P., 51 r.

Bos, nabij de Biest.

52. **Biestmeers** (l.onb.) : 1571, 1572, meersch geh. *den biestmeersch,* P., 4 r., 25 r., 35 v.

Meers nabij de Biest, Komt o.m. voor te Kerksken (P. 1571/2, 92 v.) en te Aalst (P. 1573, 260 r.).

53. **Bievenellendreef** (A 6) : 1844, *Bievenellen dreef,* B.

Bevenelle, pimpernel (VERDAM). Plantnaam.

54. **Bijtebier** (G,H 3) :1457, *Ind[en] bytenbier,* Schp., 14 r.; 1563, up de[n] hooghewech ghen. *den bytebier,* Schp., 45 v.; 1571, 1572, meersch geheeten *den bijtebier,* P., 15 v., 16 v.; 1572, m. geh. *den bijtenbier,* P. 15 v.; 1844, *naer den Bijtenbeir,* B.

Vermoedelijk familienaam.

55. **Bijtenbierbos** (H 3) : 1563, oost ant cro[m]me[n]elleboghe straetken, *west den bijtenbierbosch*, Schp., 13 r.

56. **Bijtenbierslos** (H 3) : 1844, *Bijtenbeirslos*, B. — Los van de Hogeweg naar de Bijtebier.

57. **Binnenstraat** (B 7) : 1948, *Binnenstraat*, Kl. — Voorheen Loosensweg.

58. **Binnenwijk** (C 5) : *Binnewijk*, Kad. K.

59. **Blekkaard** (F 3) : 1702, Groenenbrul ghenaempt *den bleckaert*, oost den dender, Gr., 157 v.; *Beijkaerd*, Kad. K.

Personificatie met suffix **-aard.** Wellicht bij **blekken** « blinken, glanzen » ? Vgl. **Blakaard** te Beigem (nr 17).

60. **Blindeman,** de (B 5) : 1617, *achter den blendeman*, Gr., 138 r.; 1723, lants ghen. *den blindeman*, o. de dreve van het hof te lokeren... s. de heirbaene, R.O.

« Personificatie met suffix **-man,** op **blind** = het blinde perceel. **Blind** is hier waarschijnlijk op te vatten als in « blind goed » = een onwetens en onwillens onrechtvaardig bezeten goed. (STALLAERT, **Gloss.,** i.v. blint). » (J. LINDEMANS, in **Med. Vl. Top. Ver.,** 1939, blz. 34).

61. **Bocht,** de (D 4) : 1418, *up den boch*, Gr., 28 v.; 1431, *den bucht*, Gr. cart. 54; 1491, l. gheh. *Up den Bocht*, Gr. O.; 1564, l. ...up de galchcouter gheh. *den bocht*, Schp., 57 v.; 1571, 1572, *up den boucht*, P., 21 r.; 1617, *opden boucht*, zuyt de coppestraet, oost den herwech, L., 2 r., 51 v.; 1702, *den Bocht*, Gr., 69 r.; 1775, l. *op den Boght*, noort den groenen wegh, Schp. Hofstade; *Bought*, Kad. K.

Boecht of **Bocht,** afleiding met suffix **-t** van dezelfde stam als meerv. praet. van « buigen » (J. VERCOULLIE). Vandaar een afgesloten, een omheinde ruimte, waarin de dieren 's nachts waren opgesloten. Zeer verspreide pln., o.m. te Aalst, Wieze, Herdersem, Hofstade enz.

62. **Boddiveld** (l.onb.) : 1431, lands ende heet *dBoddivelt*, Gr. O.; 1567, *tboldijn velt*, Schp., 9 r., 43 v.; 1571, 1572, l. up *tbaudijn velt*, P., 7 r., 25 v., passim; 1571, lants *tboudijnvelt*, P. 39 r.; 1603, *Dboldijnvelt*, Rek., 23 r., passim; 1610, *op Dboldijnvelt*, Rek., 2 r.

Perceel genoemd naar de psn. **Bouden** of fn. : **Iysbet Boldijns** (Schp. 1564, 90 r.).

63. **Boekhout** (K 4) : 1571, broucx *up tbouchout*, P., 57 r.; 1572, broucx *up tbouckhout*, P., 57 r.; *Boekhout*, Vm.

Boek (= « beuk ») + **hout** (= « bos »). Komt o.m. voor te Haaltert en te Herzele.

64. **Boekhoutbergstraat** (K 5,6) : 1844, *Boekhoutbergstraet*, B.

65. **Bogaard** (l.onb.) : 1564, anden cakenberch... stuyckende metten hende an tgoedt van mijnen heere van herdessem gheh. *de bogaert*, Schp., 56 r.; 1571, 1572, l *Inden bogaert*, P., 46 v.

66. **Bockenere** (l.onb.) : 1563, l... ter cluysen ghen. *den bockeneere*, Schp., 46 r.; 1571, 1572, lants *Inden bockenere*, P., 47 v., 49 r.; id., l. *up de bocquenere*, P., 14 r., 61 v.; 1571, lants *up den boquere*, P., 13 v.; 1572, l. *up de bocanenere*, P., 13 v.

Personificatie op suffix **-er.** — **Bock** voor « boek, beuk » ? Vandaar : het perceel met beuken beplant of omzoomd.

67. **Bolloc** (l.onb.) : 1432, Inden obsbrouch... an de mersch die men heet *den bolloc* west waerd tsgraven straetkin, zuud waerd tsgraven meersch, S.J., 3 r.

Vervorming van **bi - lok** (« omsloten weide ») ? — **Bolloc** komt als fn. voor in 1295 te Zonnegem (B., R.S.B., 44 r.).

68. **Bontebeek** (A-G 4-8) : 1844, *Bontebeek*, B.

De **Bonte-** of **Molenbeek** vloeit van Outer, over Denderhoutem en Welle naar de Dender. Te Haaltert draagt ze de naam van **Eilandbeek,** te Denderhoutem deze van **Koeibeek.** — Te Welle is er een **Bontebekevelt** (P. 1571, 3 r.) en te Iddergem een **Bontegracht** (P. 1571, 1 v.).

69. **Boonhof** (G 4) : 1343, twee buenre merchs... dat men heet *de boenhof*, Trés. Ch. Fl.; 1479, m. dat men heedt *den boonhof*, Gr., 5 r. v.; 1564, m. gheh. *de[n] boonhof*, Schp., 63 r., 65 v; 1571, 1572, meersch geheeten *den boonhof*, P., 15 r., 16 r., passim; 1844, *naer den Boonhof*, B.; *Boonhof*, Kad. K.; 1948, *Boonhof*, Kl.

Tuin genoemd naar een zeer verspreide kultuur. Komt ook voor te Moorsel (P. 1571, 11 v.), te Aalst (Schp. Aalst, 1491), te Opwijk (nr 133) enz.

70. **Boonhoflos** (G 4) : 1844, *Boonhoflos*, B. — Vanaf de Leuvenstraat naar de Boonhofmeers.

71. **Boonhofmeers** (G 4) : 1844, *de Boonhofmeers*, B.

72. **Boonhofrede** (G 4) : 1844, *Boonhofrede*, B. — Van de Leuvenstraat naar de Boonhof.

73. **Boonhofstraat** (H 4) : 1948, *Boonhofstraat*, Kl. — Voonheen Kalkschiplos.

74. **Boonhofstraatje** (G 4) : 1563, veldeken gheheeten tsmesken, stuyckende *ant boonhof straetken*, Schp., 29 r.; 1642, veldeken aende Leuvenstraete, noort het *boonhofstraetken*, suyt de Leuvenstrate, D.B. — Zelfde als Houtemolenweg.

75. **Borch** (l.onb.) : 1432, van den *huus ter buergh*, S.J., 3r.; 1434, te Watervenne *op den borch*, Affl., 21 v.; 1514, *tgoet vander borch*, W.K., nr 4897.

Borch, « burcht », versterkte, meestal omwalde plaats.

76. **Borchelken** (l.onb.) : 1457, een bloecxken dat me[n] heet *tborchelken* mett[en] wat[er]kene loepende neve[n] borchelken doer Jane boccae[r]ts vive[re] gheleghen te lendekene, Schp., 14 v.

Borchelken = « kleine burcht ».

77. **Borchwal** (l.onb.) · 1434, m. *Inden borchwal*, Affl., 23 r.

78. **Borremeers** (H 5) · 1565, m. ter cappellen ghen. *den borrenmersch*, Schp., 103 v.; 1567, *Inden borremersch*, Schp. 33 v., 36 v.; 1571, 1572, *Inden borremeersch*, P., 60 v.

Meers nabij de Sint-Amandsborre of St-Amandsbron. — Men treft eveneens een **Borremeers** aan te Appelterre (P. 1571, 23 v.), te Pollare (P. 1571, 23 v.), te Ophasselt (P. 1571, 77 r.) en te St-Antelinks (P. 1571, 19 r.).

79 **Borrestraat** (l.onb.) : 1563, ten bossche... aen deen zijde *de borrestrate*, Schp., 20 r.

Straat leidende naar een **borre,** « bron ».

80. **Borstelweg** (D 3,4) : 1844, *Borstelweg*, B.

81. **Bos,** ten (J 6) : 1380, stede *ten bossche*, R.H.G.A., 57 r.; 1431, lands *upden bosch*, Gr. O.; 1434, l. *ten bossche*, Affl., 20 v.; 1446, stede *te[n] bossche*, R.H.G.A., 90 v.; 1567, *Int ghehuchte ten bossche*, Schp., 2 v.,

5 v.; 1571, 1572, l. *up den bosch*, P., 2 v., 3 v., passim; 1571, 1572, *ten bosche*, P., 14 v., 16 r., passim; 1571, *ten bossche*, P., 46 r.; 1601, *ten bossche*, W.K., nr 4937; 1610, *opd[en] bosch*, Rek., 17 v., 19 v.; 1617, *ten bosch*, L., 2 v., 232 r.; 1642, *ten bossche*, D.B.; 1700, *ten bosche*, D.B.; 1844, van *het gehucht Terbosch*, B.; *Ten Bossche*, Kad. K.; 1948, *Tenbos*, Kl.

Dit zeer verspreide toponiem werd op vele plaatsen een wijknaam. Zo te Hofstade (nu Kamdries) (nr 81), te Pollare (P. 1571, 14 v.), te Herdersem (P. 1571, 3 v.), te Moorsel (P. 1571, 23 r.), St-Antelinks (P. 1571, 12 r.) enz. — In 1344 wordt te Erembodegem een schepen vermeld **Heinric van den Bosche,** in verband met een reeds vroeg verdwenen hof ten Bos.

82. **Bosbeek,** ten (J 6) : 1850, *De Bosschebeek*, W. nr 38.

83. **Bosdriesstraat** (l.onb.) : 1642, m. ten bossche... metten zude *aen boschdrieschstraet*, D.B.

84. **Boskweddelos** (B 6) : 1844, *Boschkweddelos*, B.

85. **Bossermeers** (H 6) : 1380, m. *inden bosscher mersch*, R.H.G.A., 56 v.; 1446, *in den bosscher m[er]sch* gheleghe[n] ter cappelle[n], R.H.G.A., 92 v.; 1567, *den bosch mersch*, Schp. 46 v.; 1571, 1572, m. *Inden Boschermeersch*, P., 19 r., v., passim; 1572, *bosschermeerschen*, P., 55 r., 60 v.; 1571, 1572, *boschmeersch*, P., 6 v., 26 v.; 1571, *Ind[en] bosmeersch*, P., 41 r.; 1617, *bossermersch*, L., 2 r., 1617, *bosschermersch*, L., 189 r.; 1617, Stillebrecke, ...*zuyt de[n] bussermersch*, L., 193 r., v., 200 r.; 1642, m. *inden busschermeersch*, D.B.; 1642, l. op den grooten bosch, *oost en noort den boschmeersch*, D.B.; *Busschre meersch*, Kad. K.

Bossermeers te vergelijken met **Aalsterhout** en **Wildermeers.** Ook te Ninove (P. 1572, 13 v.) en te Welle (P. 1571, 22 v.) is er een **Bosmeers.**

86. **Bostiende** (B 5) : 1702, *de Boesthiende* op de velden naer genampt, Gr., 133 r.; *Boschtinde*, Kad. K.

Dit toponiem herinnert aan een oude servitude.

87. **Bosveld** (I,J 6) : 1524, lant *op Dboschvelt*, W K., nr 4907; 1565, 1567, l. *upt boschvelt*, Schp. 118 v., 3 r., 6 v.; 1571, 1572, lants *up tboschvelt*, P., 14 v., 19 v., passim; id., l. *upt bosvelt*, P., 44 v., 47 r., 60 v.; 1617, *tboschvelt*, L., 2 v., 243 r.; 1617, *het bosvelt*, L., 218 r., v., passim; 1642, l. *op boschvelt*... jeghens het roucxvelt, D.B.; *Boschveld*, Kad. K.

Zeer verspreide plaatsnaam, wijzend op het in kultuur brengen der bossen. Zo te Ninove (P. 1572, 1 r.), te Denderwindeke (P. 1571, 3 r.), te Aalst (P. 1571, 16 v.) enz.

88. **Boudele** (l.onb.) : 1434, l. *onder de boudele* gheleghen neve[n] der kerke[n]land vander alffen, Affl., 23 r.

Misschien in verband met het eveneens duistere **Boudeloo** te Sinaai.

89. **Braambos** (l.onb.) : 1571, 1572, *Inden braembosch*, P., 46 v.; 1571, *Inden breembosch*, P., 60 v.; 1571, 1572, *Inden brembosch*, P., 53 v.

Bos, waar braamstruiken groeien.

90. **Brantegem,** de (l.onb.) : 1571, 1572, *Inden brantegem*, P., 25 r., 53 r.

Migratienaam naar een persoon van Brantegem (wijknaam te Haaltert), die hier woonde.

91. **Bredegracht** (l.onb.) : 1571, 1572, *aende breedegracht*, P., 24 r.

92. **Bredestraat** (I,K 3) : 1617, *breede straete*, L. 312 r., 320 v., 321 v.; 1844, *Breestraet*, B.; *Breedestraat*, Kad. K.; 1948, *Breedestraat*, Kl.

Komt o.m. ook voor te Aalst (Schp. A. 1454) en te Opwijk (nr 172).

93. **Breemt** (l.onb.) : 1458, l. In *midden de braemt* neven den coelnee[re], Schp., 15 v.

Breemt = « plaats waar bramen groeien ». — Wijknaam te Nieuwerkerken en plaatsnaam o.m. te Teralfene en te Moorsel (P. 1571, 49 v.).

94. **Broek** (l.onb.) : 1570, Bosch geheeten *tbrouck*, W.K., nr 4928; 1571, 1572, meersch *ten broucke*, P., 8 v.; 1603, de ghalghecoutere... *op den brouck*, Rek., 30 v., 32 r.

Laagliggend, in de winter overstroomd land. Zeer verspreide benaming.

95. **Broek van Gent** (I 7) : 1571, 1572, eenen brouc gheheeten *tbrouc(k) van ghendt*, P., 58 r., 59 r., passim; 1611, *inden brouck van ghendt*, W.K., nr 4939; 1617, *de[n] brouck van gent*, L., 218 r.,; *Broeck van Gent*, Kad. K.

Broek, eigendom van een persoon uit Gent.

96. **Broekborre** (l.onb.) : 1432, *an den broucborne*, oest an den bolloc, S.J., 3 r.

Borne, borre, « bron » nabij de Osbroek.

97. **Broeksken** (l.onb.) : 1571, *In tbroucxken*, P., 24 v.; 1572, *Int broucken*, P., 24 v.; 1642, op den meersch gen. *brucxken*, D.B.

98. **Broekskensmeers** (l.onb.) : 1571, 1572, meersch *Int broucxkens meersch*, P., 33 r.

99. **Broekveld** (B,C 7,8) : 1446, *up (d)broec velt* R.H.G.A., 90 r., 93 r.; 1571, 1572, lants *up tbrouckvelt*, P., 31 r.; 1571, l. *upt broucxvelt*, P., 44 r.; 1571, *upt broucvelt*, P., 28 r.; 1572, *up tbroucxvelt*, P. 28 r.; 1572, *lants boucxvelt*, P., 44 r.; 1617, *brouck velt*, L., 1 v., 28 v., 31 r.; 1702, *het Brockvelt*, Gr., 131 r.; 1757, *op het brouckvelt*, Schp. Hofstade; *Broekveld*, Kad. K.

Broek tot vruchtbaar bouwland herschapen.

100. **Broekveldrede** (C 7) : 1844, *Broekveldrede*, B. — Van het Hof ter Wilgen naar Welle.

101. **Broekweg** (l.onb.) : 1446, *den broecwech*, R.H.G.A., 90 r.

102. **Brug te Erembodegem** (G 3) : 1344, tErenbodeghem *tuschen der bruggen*... ende Claus Smeeds, Trés. Ch. Fl.; 1418, meersch up den Dendre *an de brugghe*, Schp. Gent; 1434, bosch gheleghen *neven de brugghe termbodeghem*, Affl., 20 r., v.; 1455, *brugghe van Arembodeghem*, Schp. Aalst; 1563, *an de brugghe* te heerembodeghem, Schp, 11 v.; 1571, 1572, *buider bruggen*, P., 53 r., 57 v., 60 v.; 1603, t'Ermbodeghem *aende Brugghe*, Rek., 32 v.; 1642, *brugghe* neffens de gavers, D.B.

Volgens DE POTTER en BROECKAERT wordt deze brug voor het eerst vermeld in een Schepenakte van Gent, van 1418. Ze is veel ouder en eertijds liep de weg van Aalst naar Brussel over deze brug.

103. **Bruggemeersen** (G 3) : 1809, *Bruggemeersen*, Kad. K.

104. **Brugstraat** (F,G 3) : 1571, 1572, *Inde brugstrate*, P., 33 v., 38 v.

105. **Brussel(se) (straat) (steenweg) baan** (H-K 2-4) : 1563, *ande bruesselstrate*, Schp., 15 v., 36 v.; 1564, *den bruesselschen herwech*, Schp., 34 v.; 1571, 1572, *aende brueselstrate*, P., 14 v., 19 r., passim; id., *aende bruesselstrate*, P., 42 v., 43 v., passim; 1571, *up de brueschelsche strate*, P., 44 r., 52 v.; 1572, *up de bruesselsche strate*, P., 51 r.; 1572, *up de brueselschestrate*, P., 44 r., 52 r., v.; 1642, *de brusselbaen*,

D.B.; 1844, *de Brusselsche steenweg,* B.; *Aan de Brusselsche steenweg,* Kad. K.; 1948, *Brusselbaan,* Kl.

106. **Bucxavond** (B 7) : 1617, *bucxavont,* L., 26 r.; 1617, *bucxavondt,* de cueregem en de hofsteden aenden dries, oost den selven dries, zuyt e[nde] west de Waterlee, nort west de nienofstraet, B., 25 r., v., passim.

Verschrijving voor **bucxhage ?** Eerste lid boomnaam **boek,** beuk of fn. **de Boc : Boudin den boc** (S.J. oork. nr 46, 1371), **Michiel de Bock** (P. 1571, 8 v.), **joncvr. Barbara sbocx** (id., 11 v.) ?

107. **Brugstraat** (F,G 4) : 1563, *Inde borchstrate,* Schp., 13 r., 48 v., 1571, 1572, *Inde borchstrate,* P., 37 v.; id., *Inde burchstrate,* P., 38 r.; 1607, *de bourchstraete,* W.K., nr 4938; 1844, *Burgstraet,* B.; 1948, *Burgstraat,* Kl. — Straat vanaf Erembodegem naar de Molenbeek te Welle. — Nu G. De Schepperstraat.

108. **Cammu** (J 5) : 1809, *Cammu,* Kad. K.

Genoemd naar fn.

109. **Cavede,** de (H,I 8) : 1434, *de cavede* neve[n] den berch der aelmos[en], Affl., 20 r., 23 v.

Cavede, ontlening uit het Romaans. **Caver,** « graven, uithalen van steen »; werk dat door Waalse vakmannen werd uitgevoerd.

110. **Charlotweg** (B 7) : 1844, *Charlotweg,* B.; 1948, *Charlotweg,* Kl.

111. **Churchillsteenweg** (B,C 4-6) : 1948, *Churchillsteenweg,* Kl.

Naam uit de Bevrijdingsperiode voor een deel van de Geraardsbergsesteenweg.

112. **Clavincstraat** (l.onb.) : 1344, huus... *in de Clavincstrate,* Trés. Ch. Fl., nr 959.

113. **Coelnere** (l.onb.) : 1458, *neven den coelnee[re],* Schp. 15 v.

Genoemd naar fn. : **Pieter de cuelenaer** (Schp. 1564, 84 v.).

114. **Curegoed** (l.onb.) : 1571, 1572, Lants geleghen *Inden cuereg[oed],* P., 2 v.

Goed verbonden aan de cure of het pastoorschap.

115. **Dale,** ten (l.onb.) : 1405, Int ghehuchte gheheeten *ten Dale,* Rek., nr 1064, 8 r.; 1434, *ten dale,* Affl., 22 r., v., passim; 1457, *ten dale,* Schp., 3 r., 11 v.; 1514, leen binnen der prochie ven Ermbodeghem gheheeten *ten dale,* W.K., nr 5095; 1563, *Ten dale,* Schp., 10 r.,; 1603, l. *ten Dale,* Rek., 58 r.

Dal (lager gelegen land) in tegenstelling met **berg.** — Zeer verspreide, soms later verdrongen, wijknaam, o.m. te Denderhoutem (P. 1571, 18 r.), te Mere (P. 1571, 10 r.); **upt dal** te St-Antelinks (P. 1571, 18 v.) en te Zonnegem (P. 1571, 54 r.); **upden dale** te Welle (P. 1571, 4 r.).

116. **Dam** (C 6) : 1432, up lancdries *up den dam,* S.J., 5 v.; 1571, 1572, meersch *Inden dam,* P., 32 v.; 1642, l. *op den dam,* D.B.

Dam, dijk, wal, verhoogd voetpad langs het water (VERDAM). **Dam,** waterkering (J. MANSION). — Komt voor te Aalst (P. 1572, 51 r.), te St-Lievens-Houtem (P. 1571, 65 r.) en te Appelterre (P. 1571, 24 v.).

117. **Damborre** (C 6) : 1432, up lancdries up den dam III dachwand, oest waerd gheland *den dam borne,...* zuyt waerd tgoet van meeren, noort wouter heymans of de witte meersch, S.J., 5 v.; 1479, *up den dam borne,* Gr., 6 v.

Vgl. **Broekborne.**

118. **Damstraat** (B-D 5,6) : 1617, opde[n] hauwele[re],... zuyt *de damstraete*, L., 36 v., 40 r., passim; 1702, *de damstraet*, Gr., 37 r.; 1844, *Damstraet*, B. — Vanaf de Geraardsbergsesteenweg naar Welle. — Nu *Driehoekstraat*.

119. **Danenwee** (l.onb.) : 1571, *up danenwe*, P., 59 r.; 1572, *up danenwee*, P., 59 r.

Te Tienen is er een **Danebroek** (nr 46-48), met als oudere vorm **daren**, volgens J. LINDEMANS verwant met het Nnl. **darink**, « veen, turf ». Vandaar « turfwee », « plaats waar turf werd gestoken » ?

120. **De Boomstraat** (H 2) : 1948, *De Boomstraat*, Kl.

Zelfde als Handboslos in 1848.

121. **Dender** (F-H 1-8) 1176, *Teneremondensis*, Kerkarchief, doos 4607, nr 24; 1325, *op de Denre*, Hosp. O.; 1571, 1572, *up de dendere*, P., 13 r., passim; enz.

Naam van Keltische oorsprong, **Tanara**, in verband te brengen met Tanaros, « bruisend » (CARNOY).

122. **Denderbrug** (G 3) : 1766, m. omtrent *de Denderbrugge*, oost de Lovenstraete, Schp. Hofstade.

123. **Denderhout** (l.onb.) : 1344, l. *op Denrehout*, Trés. Ch. Fl., nr 959.

Hout, « bos », gelegen in de nabijheid van de Dender.

124. **Denderland** (F 2) : 1343, l. *op denrelant*, Trés. Ch. Fl.; 1418, *up denrelandt*, Gr., 28 v., 29 r.; 1571, landts *up tdenderlant*, P., 15 r., 45 r.; 1572, l. *up tenderlant*, P., 15 r., 45 r.; 1617, *Denderlant*, oost d[en] dender, zuyt de beke, west de straete e[nde] voetwech naer aelst e[nde] noort het schependomme van aelst, L., 2 r., 123 r., 157 v.; 1642, l. *op tDenderlant* neffens de biest, D.B.; 1702, *het Denderlant*, Gr., 156 r.; *Denderland*, Kad. K.

Denderland en **Dendermeers**, zeer verspreide naam in de Denderstreek.

125. **Dendermeers** (G 3,4) : 1571, 1572, meersch geheeten *dendermeersch*, P., 45 v., 55 r.; *Dender Meersch*, Kad. K.

126. **Denderstraat** (F 3) : 1948, *Denderstraat*, Kl. — Vanaf het Gemeentehuis tot de Dender.

127. **Depensveld(eken)** (J,K 3) : 1571, 1572, l. *up depensvelt*, P., 18 v., 60 v.; id., *Int depensveldeken*, P. 55 v.; 1617, *Dijpensvelt* e[nde] de[n] cluyscauter nort west de[n] cluyswech, nort oost de prochie van hekelgem, zuyt de[n] wech naer haffelgem, L., 2 v., 309 r.; 1642, bosch *op hepensvelt*, D.B.

128. **G. de Schepperstraat** (F,G 4) : 1948, *G. De Schepperstraat*, Kl.

Voorheen Burgstraat.

129. **Diepenbroek** (l.onb.) : 1571, 1572, *Inden diepenbrouck*, P., 50 r.

« Laag gelegen weiland ». Zeer verpreid, o.m. te Appeltere (P. 1571, 16 v.), te Denderleeuw (P. 1571, 13 r.), te Denderwindeke (P. 1571, 63 r.) en te Opwijk (nr 240).

130. **Diepemeers** (K 5) : 1434, *aen den diepen merchs*, Affl., nr 4678, 22 r.; 1571, 1572, *Den diepenmeersch*, P., 20 r.

131. **Diepestraat** (B,C 6) : 1948, *Diepestraat*, Kl.

Komt o.m. ook voor te Denderleeuw en te Sint-Gillis-bij-Dendermonde (nr 171).

132. **Dijkmeers** (I,J 6) : 1431, *dijcmersch*, Gr. O.; *Dijckenmeersch*, Kad. K.

Meers gevrijd door een aarden wal of nabij een dijk of dam. Komt o.m. voor te Welle (P. 1571, 12 r.) en te Herdersem (p. 1571, 28 v.); te Burst een **Dyck maymeersch** (P. 1571, 38 r.).

133. **Dikke popelier** (J 7) : 1844, *naer den Dikken Popelier*, B.

134. **Dodekouter** (l.onb.); 1418, *up de doeder coute*[*re*], Gr., 28 v.; 1434, *aen de Dodecoute*[*re*], Affl., 21 v.

Te Herzele treft men een **Doodveld** (P. 1571, 45 r.) en te Herdersem een **Dodenlochten** (P. 1571, 22 r.) aan.

135. **Dodemansstraatje** (l.onb.) : 1617, oest de prochie van hekelgem, zuyt de straete, west *het doeymans straetten*, L., 282 v.

136. **Doelkouter** (D,E 5) : 1431, *up den Doelcautere* ant Wildevelt, Gr. O.; 1479, *ieghen de dourcaute*[*re*], Gr., 4 r.; 1567, *de doelcoute*[*re*], Schp., 44 r.; 1571, 1572, *up de doelcoutere*, P., 3 r., v., passim; id., *up de hoelcoutere*, P., 31 r.; 1617, *de doelcauter* mette drooge mersschen, oost de[n] herwech, nort de cortte coppestraete e[nde] het wildevelt, west den berch, zuyt tstraetken e[nde] de[n] dreve van [den] droogen mersch, L., 1 v., 40 r., passim; 1642, l. *op den Doelcauter*, D.B.; 1702, *den doelkauter*, Gr., 61 r.

Kouter in de nabijheid van een **doel** (= schietbaan), waar de boogschutters zich oefenen. — Te Haaltert was er een **Doelveldeken** (Schp. 1597) en te St-Lievens-Houtem een **Doelmeers** (P. 1571, 52 v.).

137. **Donkerstraat** (J,K 6,7) : 1844, *Donkerstraet*, B. — Van het gehucht ten Bos naar Hekelgem.

« Mnl. **doncker** in de zin van straat zonder vaste ligging, die in vroegere tijden verlegd kon worden over de braakliggende akkers van de driejarige wisselbouw » (J. LINDEMANS : Beersel, nr 63). — Komt ook voor te Haaltert (Schp. 1478, 60 v.) en te Moorsel (P. 1571, 64 r.).

138. Ontbreekt.

139. **Dorp** (F 3) : 1368, huus te Ermbodeghem *int dorp* ghestaen. Begijnhof Aalst, oork.; 1479, *int doorp*, Gr., 6 r.; *Dorp*, Kad. K.; 1948, *Dorp*, Kl.

140. **Dorpstraat** (F 3) : 1948, *Dorpstraat*, Kl. — Vanaf het Gemeentehuis tot de Welleweg.

141. **Dreef** (I 7) : 1571, 1572, l. *aenden dreve*, P., 52 r.; 1844, *Dreef*, B. — Vanaf de Ressebeeksestraat naar de Nekkerspoel.

142. **Dreefstraat** (B 5) : 1948, *Dreefstraat*, Kl.

Voorheen **Hof te Lokerenstraat.**

143. **Dries** : 1/ (l.onb.) : 1434, hofstat ten dale *aen den driesch*, Affl., 22 v., 23 f., v.

2/ (B 7) : 1571, 1572, *ter Joden anden driesch*, P., 26 v.; 1617, *dries ter Joden*, L., 1 r.; 1702, *dries ter Joeden*, Gr., 26 r., 32 v.; 1844, *Driesch ter Joden*, B.; *Dries*, Kad. K.; 1948, *Dries*, Kl.

3/ (H 3) : 1844, *vanaf den Dries*, B.

4/ (D 4) : 1617, den Everschen berch,... *zuyt het driesken*, L., 71 v.

Naam opklimmend tot het Frankisch **thriuska** en betekenend « plaats met struikgewas en wilde planten begroeid » (J. MANSION). Ook « leeg, onbebouwd land, in gemeenschappelijk bezit ».

144. **Dries ter Jodenstraat** (B,C 6,7) : 1844, *Dries ter Joodenstraet*, B. — Vanaf de Ninovestraat naar het Hof ter Wilgen.

Een gedeelte hiervan heet nu Hof ter Wilgenstraat.

145. **Driesstraat** (H 3) : 1844, *Drieschstraet*, B.; 1948, *Driesstraat*, Kl. — Ook Paardenput geheten.

146. **Driehoek** (C,D 3,4) [volgens Kad. K. (C 5)] : 1617, *den drijhouck*, nort den herwech, zuyt de nienofstraet e[nde] west de groenstraet, L., 1 v., 21 r.; 1844, *naer den Drijhoek*, B.; *Drijhoek*, Kad. K.; 1948, *Driehoek*, Kl.

Wijst op de vorm van de partij, gelegen tussen Ninoofsesteenweg, Geraardsbergsesteenweg en Groenstraat.

147. **Driehoekstraat** (B-D 5,6) : 1948, Driehoekstraat, Kl. — Vroeger Damstraat.

148. **Driehoekweg** (B,C 5,6) : 1844, *Drijhoekweg*, B. — Vanaf de Drijhoek naar de Dries ter Joden.

149. **Droge Hoelbeek** (l.onb.) : 1610, *opde Drooghe hoelbeke*, Rek., 22 r.

150. **Drogemeers** (D,E 5) : 1571, 1572, Inden droogen meersch, P., 41 r.; 1617, *drooge mersschen, vanden droogen mersch*, L., 48 r., v.; 1702, *oost den droeghen mersch*, Gr., 63 v.; 1844, *Droogenmeersch*, B.

Zeer verspreid toponiem, o.m. te Erpe (P. 1571, 17 r.), te Mere (P. 1571, 18 v), te Ninove (P. 1572, 8 r.) en te Welle (P. 1571, 30 r.).

151. **Drogemeersdreef** (H 6) : 1844, *Droogenmeerschdreef*, B. — Vanaf het Stillebroek naar de Dender.

152. **Drogemeerslos** (D,E 5,6) : 1844, *Droogenmeerschlos*, B. — Vanaf de Korte Keppestraat naar de Watermolen.

153. **Duinenmeersje** (l.onb.) : 1565, mersschelken gheh. *tduynemersschelken*, Schp. 89 r.; 1571, hoplochtinc geheeten *tduynen merschelken*, P., 18 r.; 1572, ...geh. *tduynenmeerschelken*, P., 18 r.

Duin, zand ? — Te Ophasselt is er een **Duinenbos** (P. 1572, 61 r.) en een **Duinenberg** (P. 1571, 35 r.).

154. **Duitsteke** (l.onb.) : 1571, 1572, *In Duytsteke*, P., 55 v.

Voor **d'uitsteke,** geeft Verdam o.m. « een plaats waar een dijk werd doorgestoken ».

155. **Duitstrate** (I 6) : 1563, *Inde duytstrate*, deen zijde tgoedt van Lambrouck, Schp., 42 v.; 1571, 1572, hoplochtincx *in duytstraete*, P., 19 r., 58 v.

D'uitstrate voor « uitrede of dreef » ? — Te Hofstade en te Moorsel treft men **Dinstrate of Dreve** (P. 1571, 31 r.) aan.

156. **Duitseweg** (E,F 4) : 1844, *Duytschenweg*, B. — Weg vanaf de Keppestraat naar de Ninoofsesteenweg. — Sinds 1944 : *Vrijheidstraat*.

157. **Duivelsput** (K 5) : 1844, *Duyvelsput*, B.; *Duivelput*, Kad. K.

Mogelijk naar fn. : **jan de dievele** (Hosp. A., nr 67, 7 r.).

158. **Eegdeken** (C 4) : 1563, *upt eechdeken*, Schp., 19 v.; 1571, 1572, lants gelegen *up deechdeken*, P., 1 v., 35 v.; id. *up dedeken*, P., 29 v.; 1702, gen. *het hedeken*, suyt oost den Eerwech, noort west de waeterleuw, L., 71 r.; *Egdeken*, Kad. K.

Partij genoemd naar de vorm, nl. een **egge, eegde,** « eg ». Zeer verspreide toponiem, o.m. te Haaltert (Schp. 1507), te Herzele (P. 1577, 45 v.), te Mespelare (P. 1577, 14 r.), te Denderleeuw en te Hofstade.

HOFSTADE. *Jozef de Brouwer.*

HET LAND VAN AALST

Tweemaandelijks tijdschrift.

Hoofdredakteur: Jozef van Overstraeten, Leopold III laan 32, Aalst, Tel. 220.60.

Beheerder: Albert van Lul, de Nayerlaan 51, Vorst (Brussel), Tel. 44.61.22, Postrekening 41.45.92.

INHOUD VAN Nr. 2.
1951.

Suys Aloïs. — Ontstaan en ontwikkeling van de weefnijverheid te Mere 49

Theys Constant. — « Benedictie extra ordinairis in vlasch » 52

Brouwer, Jozef de. — Bij de restauratie van een schilderij in de kerk van Haaltert 53

Lul, Albert van. — De bevolking van Erembodegem 55

Theys Constant. — Het gestolen paard of de man van goede raad 64

Geest, Jozef de. — Fons van de Maele, de werkman-dichter V. Ook een « Ronde van Vlaanderen »... 65
met foto van J. Cammaert

Theys Constant. — Een pelgrim naar Rome 69

Theys Constant. — Nog kerkdiefstallen in het Land van Aalst 70

Brouwer, Jozef de. — Toponiemen te Erembodegem 72

Drukk. «De Aankondiger», Dr. De Moorstr. 6, Aalst. — Tel. 248.18.